

RIIGIKOGU

2. istungjärk. **Protokoll nr. 26 (8).**

1921. a.

Sisu: 1. Juhataja teadaanne esitatud arupärimise kohta. — 2. Rkl. J. Wanja ettepanek koosolekut lõpetada. — 3. Riigikogu kodukord — II lugemisel.

Riigikogu koosolek, 21. aprillil 1921. a. kell 10 h. Toompea lossi Walges saalis.

Kokku on tulnud 77 Riigikogu liiget.

Koosolekut juhatab esimees O. Strandman, wahepeal abiesimees K. Wirma.

Sekretääri kohal sekretäär A. Tupits.

Koosolek algab kell 10.10 min.

1. Juhataja teadaanne esitatud arupärimise kohta.

Juhataja O. Strandman: Täna-ne päewakord on Riigikogu liigetele kätte jagatud; peale selle on mul au Riigikogu liigetele teatada, et Riigikogule on sisse tulnud arupärimine E. I. S. T. P. Riigikogu rühma poolt Wabariigi Walitsusele wahekorra üle õpilaste ja kooli administratsiooni wahel. Riigikogu ei ole tänast päewakorda weel kinnitanud, kindlalt ära määranud, sest päewakord on juhatus poolt kokku seatud nõnda, et arupärimised õhtuseks koosolekuks on jäetud; sellepärast pean oma kohuseks Riigikogule teada anda sissetulnud arupärimisest, et Riigikogu otsustaks, kas seda kohe päewakorda wõtta ehk õhtuseks koosolekuks jätta.

Rkl. J. Piiskar (is.): Teen ettepaneku seda arupärimist õhtuse koosoleku päewakorda wõtta.

2. Rkl. J. Wanja ettepanek koosolekut lõpetada.

Rkl. J. Wanja (kom.): Ma teen ettepaneku tänast Riigikogu koosolekut lõpetada, sest ühe Riigikogu rühma liikmed on kõik läbi otsitud ja tarwilik materjaal nende korteritest ära wiidud; samuti on ka rüüstatud rühma ruumid ja ära wiidud ka siit kõik materjaal, nii et rühma liigetal wõimalik pole tänasesse päewakorda süweneda.

Juhataja O. Strandman: Rkl. J. Wanja! Meil on praegu hoopis teine küsimus arutusel ja kui Teie soowite sõna wõtta mingisuguse teise küsimuse kohta,

siis tehke seda erakorralise teadaandena ehk wõtke sõna korra kohta. (Rkl. J. Wanja lahkub kõnetoolilt).

On ettepanek tehtud E. I. S. T. P. rühma arupärimist õhtuse koosoleku päewakorda wõtta. Palun neid, kes selle ettepaneku poolt on, käed üles tõsta. Kes vastu? Wastu ei ole keegi; sellega on ettepanek vastu wõetud.

Rkl. J. Wanja (kom.): Tahan põhjendada oma endist ettepanekut. Meie rühma liigete korterites on läbiotsimine toime pandud, ära wiidud kõik tarwilik materjaal korteritest, samuti ka rühma ruumidest, sellepärast ei leia meie rühm mingisugust wõimalust tänases päewakorras edasi minna, sest et kõik wastaw materjaal asjasse süwenemiseks puudub; sellepärast palun oma tehtud ettepanekut vastu wõtta.

Rkl. J. Piiskar (is.): Eelkõneleja teatas sündmusest, mis oma arukordsuse poolest sarnane, et ta ainult politseiriigis ette tulla wõib. Riigikogu rühma liikmed on läbi otsitud ja kõik materjaal, mis neil, kui parlamendi tegelastel, ruumides oli, ära wiidud, ära rüüstatud. Nagu rühma esitaja juba tähendas, on sellega terve rühm teatawaks ajaks parlamendi tööst kõrwaldatud. Sarnane samm ei wõinud ette tulla ilma wastawa kõrgema wõimu esitaja siseministri korralduseta, ja see, peab arwama, on loogiline tagajärg siseministri wäidetele ja sõnadele, millega siseminister heaks arwanud Riigikogus esineda ja mis selle peale sihitud oli, et sarnasteks aktideks pinda walmistada. Riigikogu peab praegu ütlema, kas tema oma koosseisus sarnase sammu õigeks tunnistab, wõi ei tee ta seda mitte. Kui tema seda ettepanekut, mis praegu on tehtud, mitte vastu ei wõta, siis on nendel, kelle kallal wägivalda on tarwitatud, ja ka meie rühmal õigus järeldusi teha, et Riigikogu enamus oma waikimise ehk wastuhäaletamisega selle sammu heaks kiidab. Ei kiida ta seda mitte heaks, tahab Riigikogu enamus näidata, et tema teisel arwamisel on, nagu teda selleks kohustab ka see kodanline

demokraatia, millest alati suu täis wõetakse, siis ei ole teist wõimalust, kui see ettepanek wastu wõtta ja tänane koosolek edasi lükata, kunni see wahejuhtumine on selgitatud.

Juhataja O. Strandman: Sõna on hääletamise motiivide kohta rkl. K. Ast'il.

Rkl. K. Ast (sd.): Meie ei pea seda, muidugi, loomulikuks, et terve parlamendi rühm on läbi otsitud ja temale Riigikogu poolt antud ruumid samuti läbi otsitud ja ära rüüstatud. Meie ei tea, muidugi, kas asi just niiwiisi oli. Aga meie ei näe selles mingit tulu, kui tänane koosolek ära lõpetatakse; sellega ei saa seda asja parandada ja sellepärast ei saa meie selle ettepaneku poolt mitte hääletada. (Hääled keskelt: Wäga õige.)

Juhataja O. Strandman: Panen selle ettepaneku hääletamisele. (Hääletatakse). Nähtawa häälteenamusega on rkl. J. Wanja ettepanek tagasi lükatud.

Muid ettepanekuid päewakorra täiendamise ehk muutmise kohta ei ole tehtud ja sellepärast läheb Riigikogu esimese päewakorra-punkti juure üle, s. o. Riigikogu kodukord II lugemisel. (Rkl. J. Wanja kohalt: Palun sõna erakorraliseks teadaandeks.) Kahjuks ei saa ma Teile sõna anda, sest et mul teadaande sisu mitte teada ei ole.

3. Riigikogu Kodukorra kom. kodukord II aruandja J. Seljamaa: § 94. Küsimine tohib sisaldada ainult järelepärimist, kas teatud asjaolu õige on, kas seletus, mida Wabariigi Walitsus wõi üksik Wabariigi Walitsuse liige awaldanud, täielik oli, kas Wabariigi Walitsus wõi üksik Wabariigi Walitsuse liige tarwiliku ja wõimaliku leiab olewat teatawat dokumenti Riigikogule awaldada, kas Wabariigi Walitsus wõi üksik Wabariigi Walitsuse liige mõne küsimuse kohta juba seisukoha on wõtnud ja missuguse, wõi mõtleb ta seda alles teha.

Rkl. J. Piiskar (is.): On halwad paragrahwid, mis püüawad üleslugemise teel ära määrata seda, mis paragrahwi alla kuulub, sest on alati see wõimalus, et ei loeta mitte kõike üles ja wõib olla ei tule paragr. kokkuseadjale üleslugemise silmapilkudel isegi tähtsamad momendid meele. Siin on tegemist ühe niisuguse paragrahwiga. Kui eelmine paragr. juba ära ütles,

mida ei tohi arupärimine mitte sisaldada, siis tahab see paragr. öelda, mida ta tohib sisaldada. Mulle näib, et sellepärast on see paragr. wastuwõtmata, sest kui ühes paragr. on juba öeldud, mida ei tohi arupärimine sisaldada, siis ei ole ju enam mingit vajadust üles lugeda, mida tema tohib sisaldada. Ja loogiline järeldus sellest peaks olema, et küsimine wõib sisaldada kõike seda, mis ei ole eelmise paragrahwiga piiratud. Selles mõttes teen ma ettepaneku seda paragrahwi wälja jätta. Pealegi, kui teda sisuliselt waadata, siis on näha, et tema wõimaldab küsimisi teha ainult featawate üksikute nähtuste kohta, kuna kõik teised elunähtused, mille kohta ühel ehk teisel Riigikogu liikmel küsimisega esineda tarwis on, kaugegtki selle paragr. alla ära ei mahu. Ja nüüd tekib küsimus, mispärast on tarwis siis piirata küsimise õigust ainult teatud aladega, ja miks ei wõimaldata mitte iga suguste nähtuste kohta küsimistega esineda. Nii on siis õige mitmesugused motiivid, mispärast see paragr. täiesti ülearune on, ja ma kordan weel kord oma ettepanekut, seda paragr. tagasi lükata.

Kommissjoni aruandja J. Seljamaa: Ma pean rhs. J. Piiskar'i ettepaneku wastu waidlema. Muidugi, kui Riigikogu wastawaid paragrahwe arupärimiste ja küsimiste kohta siin oma kodukorda üles wõtab, siis ei hakka ta mingisugust uut Ameerikat üles leidma. Loomulikult on siin need seisukohad wäljendamist leidnud, mis harilikkuudel oludel ja harilikkuudel aegadel iga parlamendi kodukorras on ette nähtud. Juhin selle peale tähelepanu, et need, kes selle paragr. wastu on kõnele- nud, peaks lõppude lõpuks ometi sellele arusaamisele tulema, et küsimine ja arupärimine on kaks ise asja. Ja kui meie nende kahe mõiste wahel tahame wahet teha, siis tuleb meil loomulikult küsimisi piirata, et küsimiste nime all arupärimistega walitsusele esineda mitte nii laialt wõimaldatud ei ole. Sellest seisukohast wälja minnes, ei ole mul mingisugust wõimalust rhs. J. Piiskar'i wäiteid õigeks tunnistada ja nendega ühineda.

Juhataja O. Strandman: Ma panen § 94 hääletamisele poolt ja wastu, sest kirjalikku ettepanekut rhs. J. Piiskar'i poolt ei ole tehtud. See küsimus, kas teda wälja jätta, wõi mitte, selgub iseenesest paragr. hääletamisel. (Hääletatakse.) Nähtaw enamus on selle paragr. wastuwõtmise poolt. (Hääled pahemalt poolt: Ära lu-

geda!) Olge head. (Hääletatakse uuesti. Sekretäär loeb hääled.) Kuna see paragrahv ühepalju hääli poolt ja vastu on saanud, on ta sellega tagasi lükatud.

Pea teatama Riigikogule, et rkl. J. Wanja poolt on kirjalik ettepanek tulnud koosolekult lahkumise kohta. Võib olla, et see käib sõnasaamise kohta erakorraliseks teadaandeks, kuid kodukord nõuab, et erakorralise teadaande sisu peab juhatajal teada olema; selle kirja põhjal ei saa ma mitte sõna anda wana kodukorra järele. (Rkl. J. Wanja waidleb oma kohalt vastu.) Herra Wanja, see ei ole mulle mitte sisu. (Kommunistline rühm lahkub saalist).

Kom. aruandja J. Seljamaa: § 95. Riigikogu Juhatus annab küsimisest Wabariigi Walitsusele ehk küsimises tähendatud Wabariigi Walitsuse liikmele esimesel võimalusel teada.

(Sõnasoowijaid ei ole. § 95 wõetakse ühelhäälel vastu.)

Kom. aruandja J. Seljamaa: § 96. Sissetulnud küsimiste ettekandmine samuti ka nende peale wastamine sünnib ühel Riigikogu koosolekul nädalas, kui Riigikogu teist aega ei ole määranud.

(Sõnasoowijaid ei ole. Hääletamisel wõetakse § 96 ühelhäälel vastu.)

Kom. aruandja J. Seljamaa: § 97. Küsimise kannab Riigikogu koosolekul ette küsimise tegija ehk tema wolitusel mõni teine Riigikogu liige.

Rkl. K. Wirma (sd.): Teen ettepaneku seda paragr. täiendada, tema lõppu järgmised sõnad juure lisades: „kus juures küsimise ettekandjale antakse sõna küsimise põhjendamiseks, kuid mitte üle 15 minuti“. See küsimus on meil juba mitu korda arutusel olnud, isegi kaks korda on Riigikogu seda hääletanud, kas anda küsimise ettepanijale sõna põhjendamiseks, wõi mitte, ja ikka on seda jaatawalt otsustatud. Nõnda oleks tarwilik seda ka kodukorda üles wõtta; kuid ei ole sugugi tarwis, et siin juures mitu tundi kõneldaks. 15 minutit on küllalt nii pikk aeg, et küsimist põhjendada wõib; sellepärast on ka siin tarwilik seda aega piirata.

Rkl. A. Anderkopp (töer.): Riigikogu on tarwiliseks pidanud § 94-dat välja jätta, millega õieti selget ülewaadet ei saa selle üle, mis see küsimine õieti on. Kui siin ütleme, et § 94 järele küsimine mitte midagi muud ei ole, kui ühe wõi teise fakti kindlakstegemine ja sellepärast tuleb

juba teda küsimise sisseandmisel kohe põhjendada ja sellepärast ei ole mul ka arusaadaw, miks teda veel koosolekul on tarwis põhjendada, kui juba küsimises, kus mingit fakti teada tahetakse saada, see fakt juba öeldud on. Siin tuleb aga kindlasti wahe tõmmata küsimise ja arupärimise wahel ja mina leian, et küsimise täiendamine ja põhjendamine Riigikogu koosolekul igale küsijale võimaluse annaks Riigikogu koosolekut õige pikale wenitada; sellepärast, et seda võimalust ära wõtta, ja et mingisugust põhjendust ega täiendust tarwis pole, teen mina Riigikogule ettepaneku herra Wirma ettepanekut tagasi lükata.

Rkl. A. Palwadre (sd.): Ma tahtsin komisjoni aruandjalt küsida seletust selle paragr. redaktsiooni kohta; nimelt selles paragrahwis on öeldud, et küsimise kannab ette küsimise tegija ehk tema wolitusel mõni teine Riigikogu liige. — kuidas on mõeldud seda wolituse andmist? Seda on tarwis kohe kindlaks määrata, et edaspidi mingisugust kitsendust ega raskendust ei tehtaks, sest siin ei ole mitte ära määratud, kuidas see woliitus ja wolituse edasiandmine peab sündima.

Teiseks tahtsin ma küsimise põhjendamise kohta tähendada, et rhs. K. Wirma poolt tehtud täiendus sugugi nii eestipärane ei olegi. Küsimisi wõib põhjendada ja on ka parlamentisid, kus ühtlasi on olemas arupärimisi ja küsimisi, ja küsimisi siiski täiendada wõib. Et küsimised selgemad ja arusaadawamad oleksid teiste koosolijatele, ei ole minu arwates igatahes see mitte kahjulik, kui lubatakse küsimisi põhjendada; pealegi ei saa seda mitte siis kurjasti tarwitada, kui aeg on piiratud.

Kom. aruandja J. Seljamaa: Herra Palwadre kõne peale pean tähendama, et kodukorra komisjon sellest wolitusest niiviisi aru sai, nagu herra Palwadre seletas, nimelt et siin iseäralist wolitust ühel ehk teisel wiisil tarwis ei ole. — Mina pean rahwasaadik- K. Wirma ettepaneku vastu waidlema. Ma toonitan veel kord, et meil tuleb nimelt wahe teha arupärimiste ja küsimiste wahel. Kui siin rhs. Palwadre rhs. K. Wirma ettepanekut toetas ja kõneles, et see sellepärast põhjendatud on, et sõnasaaja küsimist selgitada saaks, siis arwan mina, et seda mitte tarwis ei ole, sest küsimine peab juba nõnda kindlalt ette pandud saama, et selle peale kindel wastus wõiks järgneda. Selle küsimise was-

tuse juures juba selgub selle küsimise sisu iseenesest veel rohkem. Kui meie tahame kindlale parlamentaarsetele korrale jääda ja piiri tõmmata küsimise ja arupärimise vahel, siis ei ole meil siin mingisugust põhjust küsimise täiendamiseks ehk põhjendamiseks sõna anda.

Juhataja O. Strandman: Ma panen kõige pealt herra K. Wirma ettepaneku hääletamisele, mis selles seisab, et § 97 lõpus punkti asemel komma panna ja juure lisada: „kusjuures küsimise ettekandjale antakse sõna küsimise põhjendamiseks, kuid mitte üle 15 minuti“. (Hääletatakse.) Herra Wirma ettepanek on saanud poolt 29 ja vastu 34 häält. Sellega on see täiendus tagasi lükatud. Hääletamisele tuleb § 97 komisjoni redaktsioonis. (Hääletatakse.) Konstateerin, et häälteenamusega on see paragrahw vastu võetud.

Kom. aruandja J. Seljamaa: § 98. Ühe Wabariigi Walitsuse liikme eest võib teine wastata.

(Sõnasooijaid ei ole. Hääletamisel võetakse § 98 vastu.)

Kom. aruandja J. Seljamaa: § 99. Wastamine küsimistele sünnib hiljemalt neljateistkümnendal päeval peale küsimise Riigikogus ettekandmise.

(Sõnasooijaid ei ole. Hääletamisel võetakse § 99 vastu.)

Kom. aruandja J. Seljamaa: § 100. Küsimise peale wastamise järele antakse ainult küsijale kolmeks minutiks sõna teatamiseks, kas ta wastusega rahuldatud on või mitte, kusjuures teatada võib, miks ta wastusega rahuldatud ei ole.

Rkl. J. Piiskar (is.): Selles paragrahwis on öeldud, et antakse küsimise peale wastamise järele ainult küsijale sõna; ühes eelmises paragr. oli öeldud, et küsimise võib ette panna ka mõni teine Riigikogu liige, ja mul näib, et kokkukõla mõttes tuleks ka siin seesama mõte vastu võtta. Teiseks on siin öeldud, et sõna antakse ainult 3. minutiks teatamiseks, kas küsija wastusega rahuldatud on või mitte. Küsimised võivad väga mitmesuguste asjade kohta käia ja alati 3 minutiga ära öelda, mispärast küsija rahuldatud ei ole, pole võimalik juba sellepärast, et küsimine võib puudutada sarnast asja, mida tuleb waadelda põhjalikult ja kus ei saa ühe sõnaga ära öelda, et ei ole rahuldatud wastusega. Emb kumb, kas jäetagu see osa paragr. wälja, ehk kui temal mingisugune mõte

peab olema, siis peaks rohkem aega antama. Selles mõttes teen ma ettepaneku, et antaks küsijale sõna kunni 15 minutini. 15 minutist võiks jätkuda selleks, et kuidagi selgeks teha, mispärast rahuldatud ei olda wastusega, ja teisest küljest ei ole see ka kuigi suur ajawiitmine, ega mingisugune Riigikogu töö takistamine.

Arwatawasti tullakse nüüd aruandja või mõne teise poolt seletama, et waadake, teie ei tee wahet, mis on küsimine ja kus on arupärimine. Kui seda wahet ainult sellega tahetakse seletada, et arupärimine on niisugune, mille puhul võib sõna saada, ja küsimine — mille puhul mitte sõna ei saa, siis on see minu arust väga imelik põhjendus. Mina arwan, et arupärimise ja küsimise wahet tuleb teha sisuliselt: ei saa muuta arupärimist küsimiseks ega küsimist arupärimiseks. Arupärimine võetakse ette neil juhtumistel, kus nähakse, et seadustest on kõrwale kaldunud ehk neid mitte täidetud ei ole, ehk midagi muud sellesarnast, millega rahul ei olda. Küsimise algatamine võib tingitud olla mitte sellest, et mingisugust kuritarwitust või seaduserikkumist nähakse, waid alles siis võib tekkida teatud waade asja peale, kui wastus on antud, siis alles jõutakse selgusele, kas wastus rahuldab või ei. Selles mõttes ei ole küsimise ja arupärimise wahet sugugi mitte wormiline ja ei tule teda siduda mitte sõnandmise küsimisega.

Rkl. A. Palwadre (sd.): Toetades rhs. J. Piiskari parandust, toon ma ette veel ühe motiivi, mis sunniks pikendada seda 3 minutit. Lugu on nimelt niisugune, et ei ole mitte alati arwata ja oodata, et wastused küsimiste peale oleks ka tõepoolest erapooletud, täiesti objektiivsed. Wastates küsimiste peale, võib küsimist ära moonutada ja sünnitada ebaõiget arusaamist küsimisest enesest ja küsimise all olewaist asjust. Meil oli juhtumine, kui põllumehed esinesid küsimisega sõjaministrile ja wastus oli ühekülgne, millest järgnes pärast Tööerakonna arupärimine sõjaministrile. Ma arwan, et see ei ole mitte õige asjaajamise wiis, ega ei ole ka kasulik Riigikogule, kui ei saa otsekohe oma arwamist öelda peale wastuse ettekandmist, waid peab ootama 3—4 päewa enne, kui on võimalik arupärimisega esineda ja siis neid põhjendusi ette tuua, mispärast wastus ei rahulda. Palju õigem on, kui antakse võimalus kohe seletada, et wastus küsimise peale ei ole õige, ei käsita asju erapooletult; Riigikogul peaks samal koosolekul, kui küsimine tehti, õigus olema selle peale

tähelpanu juhtida. Selles mõttes on 3 minutit aega liiga vähe ja aega peaks tingimata pikendama 15 minutini.

Rkl. A. Linnamägi (kristl.): Mina ei olnud sel ajal Riigikogus, kui § 97 arutamisel oli ja sellepärast ei tea, mis siin enne on räägitud; tahaksin aga nii palju öelda, et käesolew küsimus oli kodukorra komisjonis kaunis kaua arutuse all. Küsimiste ja arupärimiste wahel ei saa mitte sisuliselt suurt wahet teha ja see wahe on rohkem wormiline. Wõib olla, et suuremas jaos parlamentides on küsimiste ja arupärimiste wahe välja kujunenud; nii näituseks, rääkis minewa kord välisminister, et Inglise parlamendis on küsimised õige piiratud ja nende peale saadakse harilikult ka lakooniline wastus. Meil ei panda küsimisi walitsusele mitte ette informatsiooni mõttes, nagu Inglismaal, waid sootu teises mõttes. Meie ei taha mitte küsimisest arupärimist teha, kuid oleks soowitaw Riigikogu liigetele küsimiste asjus wõimalust anda oma mõtetega esineda ja teatud nähtuste peale walitsusele näpunäidet anda, mis wõiks hoiatuseks olla tulewikus nende nähtuste mittekordumiseks. Toetan täiesti ettepanekut, et küsijale 15 minutit kõne aega lubatakse, kuid tuleks ka ära otsustada, kas ka mitte teiste rühmade esitajatele, igale ühele 1 kord, sõna ei antaks. Kui wiimane jaatawalt ära otsustatud saab, siis vähendataks sellega suuresti arupärimiste arwu.

Rkl. M. Martna (sd.): Ma juhin oma poolt tähelpanu selle peale, et meie ometi mitte inglased ei ole ja ka mitte Inglis poliitikat ei aja. Kui kõneaug nii ära piiratakse, nagu herra Anderkopp soowib, siis on selle praktiline tagajärg see, et suurest hulgast küsimistest arupärimised tekiwad. Et seda ära hoida, on minu arwates väga tarwilik ja soowitaw, et meie küsimiste juures natuke kauem peatame. Mina arwan, et ma sellega, kui ma ettepaneku teen, et küsijatele 10 minutit kõne aega antaks, peale selle kui minister wastuse on annud, herra Anderkopp'i kui ka hulga teiste töerakondlastegi südameid wõidaks. (Rkl. A. Anderkopp kohalt: Päris asjata!)

Kom. aruandja J. Seljamaa: Rhs. J. Piiskar on kaks parandust ette pannud. Üks neist on kokkukõlas ühe eelmise paragr., kus kõneldakse, et küsimise peale sõna antakse küsijale ja ka wolitatu. Selle parandusega tahetakse kodukorda kindlamaks määrata ja arusaamatusi ära hoida. See parandus wõiks wastu

wõtta. Teise parandusega aga, mida siin rhs. J. Piiskar, A. Palwadre, M. Martna ja W. Linnamägi on teinud, ei saa mina mitte ühineda. Rhs. A. Palwadre tõi ettepaneku kaitseks ühe näituse meie Riigikogu ajaloost, kus küsimisest, mis Põllumeeste rühm sisse andis, pärast arupärimine tekkis. Selle peale pean ma tähendama, et see küsimine sellepärast arupärimiseks muutus, et ta sisuliselt arupärimine oligi. Arupärimisest taheti sellega mööda minna, et nimeliselt küsimine sisse anti. Kui meie sellele libedale teele asume, siis ma kardan, et tõesti meil kõik arupärimised küsimisteks wõiwad muutuda ja herra M. Martna arwamise wastu, et meie siis vähem kõnelema hakkame, koguni pikalt ja laialt sõna wõtame ja kõneleme. Ma tahaks selle peale tähelpanu juhtida, et kuigi rhs. herra W. Linnamägi arwamine õige oleks, et kõik rahwaesitajad ei suuda kindlat wahet teha arupärimise ja küsimise wahel, siis terwe rahwaesitus oma koosseisus seda ometi peaks suutma teha ja Riigikogu ei peaks mitte nende üksikute seisukohale asuma.

Juhataja O. Strandman: Kuna esimese parandusega, mis herra J. Piiskar'i poolt tehtud, et wastuseks sõna antakse mitte ainult küsijale, waid tema wolitusel ka teisele Riigikogu liikmele, komisjoni aruandja ühinenud on, siis ma seda eraldi hääletamisele ei pane. Hääletamisele tulewad ainult ettepanekud aja kohta, kui kauaks peale küsimise wastamist sõna antakse. Siin on 3 ettepanekut: herra J. Piiskari poolt tehtud ettepanek 15 min, aega anda, herra M. Martna poolt — 10 min. ja komisjoni poolt — 3 min. Ma panen kõige kaugemale minewa ettepaneku kõige enne hääletamisele, see on herra J. Piiskar'i ettepanek. (Hääletatakse. Sekretäär loeb hääli.) Herra J. Piiskar'i ettepanek on 36 häälega 28 wastutagasi lükatud. Nüüd tuleb herra M. Martna ettepanek, et wastamiseks antaks 10 min. tähtaeg. (Hääletatakse. Sekretäär loeb hääli.) Sellega on herra M. Martna ettepanek 32 häälega 30 wastu wastu wõetud. Ma panen nüüd terwe § 100 ühes herra M. Martna poolt tehtud parandusega hääletamisele. (Hääletatakse). § 100 on wastu wõetud.

Kom. aruandja J. Seljamaa: XI. peatükk. Wabariigi Walitsuse ametisse kutsumise ja ametist wabastamise kord.

§ 101. Wabariigi Walitsus wabastatakse ametist peale uue walitsuse ametisse kutsu-

(Sõnasooijaid ei ole. Hääletamisel wõetakse § 101 wastu.)

Kom. aruandja J. Seljamaa: § 102. Wabariigi Walitsuse wõi tema üksiku liikme ametist lahkumisest teatab Wabariigi Walitsus kirjalikult Riigikogu Juhatusle.

(Sõnasooijaid ei ole. Hääletamisel wõetakse § 102 wastu.)

Kom. aruandja J. Seljamaa: § 103. Peale lahkumise kirja teatamise otsustab Riigikogu teha Riigikogu esimehele ülesandeks ettepanekuga esineda Wabariigi Walitsuse kokkuseadmise wõi walitsuse üksiku liikme ametisse kutsumise asjus.

(Sõnasooijaid ei ole. Hääletamisel wõetakse § 103 wastu.)

Kom. aruandja J. Seljamaa: § 104. Wabariigi Walitsuse wõi tema üksiku liikme ametisse kutsumine sünnib walimise teel lahtisel hääletamisel liht hääletamusega.

Rkl. J. Piiskar (is.): Siin on mitmel puhul selle peale tähelepanu juhitud, et wiimane walitsus ametisse astumisel ei esinenud mingisuguse deklaratsiooniga ja ei ole ka pärastpoole kunni siia ajani heaks arwanud mingisugust seletust anda oma poliitika sihtjoonte kohta, waid on selles asjas Riigikogu kui ka kodanikka umbkotis hoidnud. (Rkl. M. Martna koha pealt: Wäga õige.) Saladiplomaatia mitte ainult wälis-, waid ka sisepoliitikas on kõigekaugema äärmuseni läinud ja sellepärast peaks nüüd, kus meil kodukorra paragrahwid arutusel on, mis räägiwad walitsuse ametisse kutsumisest, neis paragrahwides olema see ette nähtud, et walitsus on kohustatud ametisse astumisel esinema oma deklaratsiooniga. Selles mõttes teen ma selle paragrahw. lõppu järgmise lisanduse: „Pärast ametisse kutsumist esineb Wabariigi Walitsus ühel ligemal Riigikogu koosolekul oma deklaratsiooniga“.

Juhataja O. Strandman: Kuidas Teie soowite — kas tuleks Teie lisandus iseseiswa paragrahwina wõi § 104 lisana? (Rkl. J. Piiskar: mul ükskõik.) No, ma ei saa ju seda „mul ükskõik“ hääletamisele panna. (Rkl. J. Piiskar: Panen ette iseseiswa paragrahwina minu ettepanekut hääletada.) § 104 kahta sõnasooijaid ei ole. Panen hääletamisele. (Hääletatakse). Wastu ei olda. § 104 on wastu wõetud. Rkl. J. Piiskar'i poolt on ettepanek tehtud uut paragr. sisse wõtta. Kes soowib sõna selle kohta?

Rkl. K. Wirma (sd.): See küsimus oli ka komisjonis arutusel, kuid kodukorra komisjon pörkas seal nimelt takistuse peale, et kes õieti kannab selle deklaratsiooni ette, kas siis nüüd see uus walitsus, kes saab ametisse kutsutud, kes aga weel mitte ametis ei ole, kas see saab esineda deklaratsiooniga ja teiseks, millal ta saab seda tegema, kas siis, kui ta on juba ametisse kutsutud, wõi peab ta seda enne oma ametisse kutsumist tegema. Loomulik oleks, et tema seda enne teeks, kui walimine toime pannakse, et ettekantud deklaratsiooni kaudu arusaamisele wõidaks jõuda, kas seda walitsust wõib toetada wõi mitte. Kui seda deklaratsiooni ettekandmist peale hääletamist jätta, siis peaks otsekohe usalduse ja umbusalduse küsimus päewakorrale tõusma. Kui nüüd walitsus saaks enne walitud ja tema kohe peale seda hakkaks deklaratsiooni ette kandma ning selle arutamise põhjal peaks ehk wast walitsuse walimine jälle tühjaks tunnistatama. Wõidakse öelda, et sarnast walitsust, kes niisuguste deklaratsioonidega esineb, ei saa kuidagi moodi toetada. Niisuguseid raskusi arwesse wõttes, ei saanud kodukorra komisjon kujundada paragrahwi, mis seda wahekorda selgel kujul esile toonud oleks ja mida Riigikogule wastuwõtmiseks ette panna oleks wõidud.

Mina panin komisjonile ette kodukorda uut paragr. järgmisel kujul wastu wõtta. § 104 järele wõtta uus paragr. järgmiselt: „Enne walitsuse ametisse walimist teatab Riigikogule uus riigiwanema kandidaat uue walitsuse deklaratsiooni, millele läbirääkimised järgnewad. Peale läbirääkimiste toimetatakse walimisi wastawal ettepanekul.“ Komisjonile oli see paragr. peaaegu wastuwõetaw, ainukene asi, mis seda takistas, oli see, et siin on öeldud „uus riigiwanema kandidaat“. Mispärast see komisjonile wastuwõetaw ei näinud olewat, oli nimelt see, et uus riigiwanema kandidaat ei tarwitse igakord Riigikogu liige olla, waid wõib ka väljaspoolt Riigikogu isik kandideerida, ja siis oleks kujunenud niisugune imelik seisukord, et üks wõõras isik tuleb ja loeb meile siin pika asja ette, mida meie deklaratsiooniks nimetame ja wiimaks teda ei walitagi riigiwanemaks.

Mina isiklikult seda waadet ei jaga. Kui meie waatame, kuidas walitsuse ametisse kutsumine sünnib, siis näeme, et § 1-ses tehakse Riigikogu esimehele ülesandeks leida niisugust isikut, kes wõiks olla riigiwanemaks ja kelle kätte wõiks

usaldada terve riigitöö. Kuidas võiksime järsku oletada, et see mees tuleb siis nalja tegema ja loeb meile deklaratsiooni asemel mingisuguse proklamatsiooni ette, mille tagajärjel teda uksest välja wiskama peab. Mina niisugust asja omale ette ei kujuta, sest õieti peaks siis Riigikogu esimees uksest välja wisatama, et tema niisuguse mehe leidis, kes niisuguse naljaga toime saab. Mina niisugust seisukohta ei usu, et sarnane nali võiks sündida, waid arwan, et see inimene, kes Riigikogule ette pannakse, riigiwanema kandidaadiks, tohib olla niisugune usaldusvääriline isik, et tema võib ka deklaratsiooni ette kanda.

Tekkis ka küsimus, et mispärast peab just riigiwanema kandidaat deklaratsiooni ette kandma, waid seda ette kanda võiks ka Riigikogu esimees. Kommisjonis selgus aga, et seda Riigikogu esimehe peale panna mitte ei wõi, sest järjekult peaks siis Riigikogu esimees ühtlasi hakkama walitsuse deklaratsiooni kaitsma. Selle tagajärjel jäi ka nimetatud paragr. välja ning terve see küsimus lahtiseks. Kõike seda arwesse wõttes arwan mina, et uus riigiwanema kandidaat tohib sõna saada oma deklaratsiooni ettekandmiseks, olgu ta Riigikogu liige wõi mitte, ja selle põhjal soowitan ma sisse wõtta minu eelpool ettekantud paragrahwi.

(Koosolekut hakkab juhata ma abiesimees K. Wirma.)

Rkl. O. Strandman (töer.): Austatud rahwasaadikud! Oleks raske seda öelda, et meil Riigikogus enamus Wabariigi Walitsuse deklaratsiooni vastu oleks, kuid takistus seisab selles, et meie põhiseadusel on niisugune kuju, mida mujal siinamaani mitte ei ole. Mujal parlamentaarsetes riikides paneb walitsuse ametisse riigipea, kas president wõi kuningas. On parlament koos, siis esineb walitsus deklaratsiooniga ja parlamendil on õigus öelda, kas ta riigipea poolt ametisse pandud walitsust tahab, wõi mitte. Kui walitsuse vastu usaldust awaldatakse, siis jääb tema ametisse, kui aga wastupidi, siis läheb ta ametist ära. Meil peab aga walitsuse ametisse seadmise ja selle deklaratsiooni üle otsustamise ühe ja sellesama asutuse kätte andma, see on Riigikogu kätte, ja sellepärast on õieti ametisse kutsumist ja deklaratsiooni otsustamist raske siduda. Ma pean ütleva, et kui siin on kaks ettepanekut tehtud, üks rkl. herra K. Wirma ja teine rkl. herra J. Piiskari poolt, siis paistab minule, et kui üht neist ettepane-

kutest võiks vastu wõtta, siis igatahes herra J. Piiskari oma, sest kujutage omale ette, et kui Riigikogu esimehele on kohuseks tehtud walitsust moodustada, tema leiab riigiwanema kandidaadi ja see peab esinema enne ametisse seadmist deklaratsiooniga. Meil deklaratsiooni waidlused wõiwad nädal otsa kesta, nagu mujal kestawad. Kui nad mitu päewa kestawad, ei ole kandidaadil terve aeg sugugi teada, missugune saatus teda ootab. Ma pean ütleva, et kui kandidaat mitu päewa selle üle peab waidlema, kas deklaratsioon on wastuwõetaw wõi mitte, siis raske on arwata, kas üleüldse keegi riigiwanema kohale kandideerib. Meie ei saa salata, et siinamaani neid soowijaid wäga palju ei ole, ja kui niisugune kord maksma pannakse, nagu rkl. K. Wirma seda soowitab, siis pean ütleva, et ma wäga skeptiliselt selle peale waatan.

Peale selle arwan mina, et wormilistel põhjustel ei wõi deklaratsiooni ette kanda isik, kes mitte Riigikogu liige ei ole. See võib wäga kergesti juhtuda riigiwanema kandidaadiga. Nõnda arwan mina, et see ettepanek peaks kõrwale heidetama. Mis puutub rkl. J. Piiskari ettepanekusse, siis on see minu meelest wastuwõetawam. Temal on aga see halbtus, et Riigikogu kutsub täna walitsuse ametisse ja nõuab ka walitsuselt deklaratsiooniga esinemist. Walitsus teeb seda. Selle deklaratsiooniga esinemise tagajärg on see, et Riigikogu otsustab, kas ta selle walitsuse ametisse jätab wõi ei. Kui nüüd Riigikogu deklaratsiooni ära kuulab ja selgub, et see deklaratsioon temale ei meeldi, ei saa walitsust ametisse jätta, ja siis ütleva selle walitsuse mõne päewa pärast ära. Ma pean ütleva, et umbes niisugune kord on parlamentalistes riikides, aga seal on temal wormiliselt siiski tegelik alus olemas. Meil aga on üks ja seesama asutus, kes täna walitsuse ametisse kinnitab ja siis nädala wõi mõne päewa pärast umbusaldust awaldab ja ta ametist ära tagandab. See oleks põhjus, mispärast peaksime mõne teoreetilise aluse leidma, ja see teoreetiline alus on see wäga kiidetud ja laidatud Schweitsi süsteem. Meie peaks selgusele jõudma, kas on meil siis täiesti parlamentaarse walitsuse mõttes wõimalik, et üks määrab walitsuse ja awaldab umbusaldust. Õieti on meil ka Schweitsi süsteem, aga mitte täielikult läbi wiidud, nagu Schweitsis, waid poolikult. Schweitsi süsteem ei ole uuemal ajal ka enam ametnikkude walitsus. Katsugu Schweitsis olla ükski minister kauemat aega, kui parla-

mendi enamus teda toetab; ka Schweitsis peab minister lahkuma, kui tema näeb, et awalik arwamine wõi rahwaesitus tema wastu on.

Meil leiti põhiseaduse kokkuseadmise juures, et peab legaliseeritama see kord, et parlament kutsub walitsuse ametisse määrata aja peale ja kui parlament leiab, et walitsus wõi tema üksikud liikmed õieti oma kohust ei täida, siis peab põhiseaduses öeldud olema, et walitsusele wõib awaldada umbusaldust ja ta peab ära minema. Selles mõttes wõeti ka paragr. põhiseadusse üles ja tegelikult paistab minule, et see kord, kus walitsus deklaratsiooniga mitte ei esineks, õigem oleks. Wõib olla, et tegelik poliitika nõuab siiski deklaratsiooni ja siin oleks ka ainult ainukene wastuwõetaw worm see, mis rkl. J. Piiskar ette tõi.

(Juhatama hakkab esimees O. Strandman.)

Rkl. M. Martna (sd.): Lugupeetud Riigikogu liikmed! Riigikogu juhataja herra O. Strandman wõttis siin hoopis uue seisukoha walitsuse deklaratsiooni kohta. Kui teil minewa suwine walitsuse kriiside aeg weel meeles on, siis oli herra O. Strandman'il sellel ajal õigus, ta nõudis seekord walitsuse deklaratsiooni.

Meie läheme igatahes sellest seisukohast wälja, et walitsus meile oma sihtjooned peab teada andma. See peab meil teada olema, selleks soowime deklaratsiooni, wormi üle wõime waielda. Meil peawad teada olema walitsuse sihtjooned, see on peaasi. Herra O. Strandman kaebas siin, et praegune põhiseadus ja kodukord halb on, et meie ei ole osanud asjale õiget wormi anda, ja tähendas edasi, et deklaratsiooni awaldamine õieti hädaohtlik asi olla, ja see oli õieti teine herra Strandman, kui minewa suwine. Praegune herra Strandman kardab, deklaratsiooni nõudmine wõiwat walitsuse moodustamise wõi walitsuse walimise wõimatuks teha. Kuidas wõime meie oodata, ütleb praegune herra Strandman, et meie mehe leiame, kes siia tuleb ja lubab juba enne ametisse walimist, wõi peab sellega nõus olema ja pealt kuulama, kui tema deklaratsiooni üle waieldakse. Herra O. Strandman'i arwates oleks raske niisugust meest leida, kes seda heaks wõi soowitawaks peaks ja sellepärast ei wõtaks walitsemise moodustamist wastu.

Kui asi tõepoolest nii halb on, siis peaksime meie niisuguse walitsuse poliitikaga leppima, et riigiwanem teeb, nii, kuidas

tema tahab. Niisugune olukord ei ole meile mitte soowitaw ja meie peame ühel ehk teisel wiisil selle juure wälja jõudma, et walitsus teada annab, mis ta tahab ja kuidas ta seda mõtleb teoks teha. Meil on wormilikult seaduses ette nähtud, et kes mitte Riigikogu liige ei ole, ei tohi siis ka siia kõnetooli astuda. Kellele see siis häda teeb, kui Riigikogu ees see mees, kellele Riigikogu juhataja on walitsuse moodustamise ülesandeks teinud, siin oma sihtjooned teada annab? Meie oleme Riigikogu liikmed ja ta teeb seda siis meile. Kui meie aga ütleme, et see ei ole meil mitte kirjas, siis oleme meie tõepoolest puritaanlisemad kui puritaanlased. Miks ei wõi meie oma kodukorda mitte niisuguseid määrusi wõtta, et niisugune herra, keda Riigikogu juhataja walitsemise moodustajaks on kutsunud, et see herra ka enne walimist oma sihtjooned ja oma programmi siin ette wõib kanda?

No jah, herra J. Lattik nimetab seda eksamitegemiseks, sest tema on nendega harjunud. Mina seda eksamitegemiseks ei nimeta, waid see on poliitilise programmi awaldamine. Kui tema sihtjooned nendele parteidele wastuwõetawad ei ole, kes temale toetust on lubanud, siis kukub ta läbi. Kuid ma arwan, et niisugune herra on ometi mingisuguse rühma seast ja see rühm toetab teda.

Edasi tuakse ette, et deklaratsiooni puhul wõiwad waidlused tekkida, millest riigiwanem, kes seda weel tõepoolest ei ole, osa peab wõtma. Kui sarnane seisukord meile wastuwõetaw ei ole, siiski ei leia ma, miks see herra ei wõiks Riigikogus esineda. Tema wõib kahjuks küll nii kaua waidlusi pidada, kunni talt wolitus ära wõetakse ja ta läbi kukub. Kui ta ise aru saab, et tema ettewõte temale korda ei lähe, siis astub ta ise tagasi. See herra saab igal tingimisel ometi ühest poliitilisest rühmast olema, ja see rühm peab tema poliitikat kaitsma. Ma arwan, kui walitsust moodustama hakatakse, siis on sellel herral kohe teataw enamus selja taga, kes tema poliitikat toetab, ja kõike seda eeldades ei saa ma aru, kuidas wõiks see Riigikogule ja Eesti riigile hädaohtlik olla, kui meie nõuame, et walitsus Riigikogu ees oma programmiga esineks ja ütleks, kuidas ta walitseda tahab.

Rkl. A. Palwadre (sd.): Meil on kaks lahkuminewat ettepanekut tehtud. Mõlemad soowitawad, et Wabariigi Walitsus tingimata esineks deklaratsiooniga Riigikogule. Ma arwan, et nende lahkuminewate ettepanekute peamõte on üks ja see-

sama, ja see peamõte peaks kõigile selge olema. Tuleb küsida; kas on tarwis, et Wabariigi Walitsus deklaratsiooniga esineks? Kui Riigikogu leiab, et walitsus peaks deklaratsiooniga esinema, siis leitakse ka niisugune worm, mis meie põhiseadust ei riku ja mis deklaratsiooni ettekandmise wõimalikuks teeb. Keegi ei ole deklaratsiooni wastu rääkinud. Herra O. Strandman tuletas meele ainult üksikuid juriidilisi raskusi, mis ei luba asja kergelt konstrueerida. Ka awalikult ei ole kusagil ajakirjanduses ega mujal, deklaratsiooni wastu räägitud, vähemalt ei ole keegi soowi awaldanud, et walitsus moodustataks salapäraselt, ilma, et rahwas temast lähemalt teaks. Kõike seda arwesse wõttes, peaks tarwilikuks tunnistatama, et meil deklaratsioon oleks.

Juriidiliste raskuste waatlemisel minnakse minu arwates kaugemale, kui tarwis. Meie omapärane põhiseadus ei tee deklaratsiooni ettekandmiseks iseäralisi raskusi. Kusagil mujal riigis ei waadata deklaratsiooni, kui mingisuguse puht juriidilise küsimuse peale, waid seal käsitatakse seda küsimust tarwilikkuse seisukohalt. Meie teame, et üksikutes riikides walitsus mitte ainult ametisse astudes deklaratsiooniga ei esine, waid ka istungjärgude algul annab walitsus teada, missugused kawatsused ja sihid tal on. Deklaratsiooni mõte on Riigikogu ja tema kaudu rahwa informeerimine walitsuse programmiga. See mõte peaks ka meil omane olema ja meie põhiseadusse mahtuma.

Küsimus seisab selles, kas walitsus peab deklaratsiooniga esinema enne wõi pärast walimist. Selles mõttes ühinen ma rhs. J. Piiskari ettepanekuga, et walitsus peaks deklaratsiooni ette kandma pärast ametisse kutsumist. Selle wastu öeldakse, et walitsus walitakse sarnasel juhtumisel umbkõttis, sest keegi ei tea, keda walitakse. Walitsuse walimine ei ole puht teoreetiline küsimus. Walitsuse moodustamine ei sünni ialgi juhuslikult, sest kusagil ei pööra president, kuningas ja meil Riigikogu esimees juhusliselt kellegi poole. Walitsuse etteotsa kutsutakse harilikult seda, kellest teada on, et ta parlamendi enamusele wastuwõetaw on. Samuti on teada, et neil rühmadel, kes walitsuse selja taga, deklaratsioon peajoontes juba teada on. Sellel argumendil, nagu walitaks walitsus teadmata, ei ole sugugi põhja all, sest kes walivad, need teawad, mis nad teewad. Teised, kes oppositsioonis, need walimistel üldse walitsuse poolt ei hääleta, kui nen-

dele teada pole antud walitsuse deklaratsiooni sisu, missugune see peab olema. Kui see neile teada on antud, hääletawad nad, kui oppositsiooni erakond, selle walitsuse wastu.

Nii ei ole tegelikult nendel argumentidel suurt wäärtust, aga iseenesest on ülearune ja ei ole ka praktiliselt otstarbekohane, et Wabariigi Walitsuse moodustaja, tulewane riigiwanem, õigem selle kandidaadit, siia tuleks proowijutlust pidama, sest teisiti selle asja peale waadata ja teisiti seda nimetada ei saa. Wõiks ju sellega leppida, et wõõras isik, kes Riigikogu liige ei ole, hädakorral Riigikogu kõnetoolilt kõnelda võiks ja ka läbirääkimistest osa wõtta võiks, kuid kui seda mitte hädapärast tarwis pole ja kui see otstarbekohane pole, siis ei ole meil sugugi tarwis oma põhiseadusest kõrwale kalduda katsuda. Tegelikku tähendust sellel ju pole ja meie peame ikkagi arwesse wõtma just tegelikka asju, mitte puht juriidilisi põhimõtteid, missugused wõiwad küll olla iseenesest ilustuks, kuna neil aga tegelikku wäärtust pole. Tegelikult on Wabariigi Walitsus ametisse walitud nende poolt, kellel enne juba deklaratsiooni põhimõtted teada on, kuid sellest ei tea mitte teised Riigikogu rühmad, kes walitsuse moodustamises osa pole wõtnud, ja siis, asudes ametisse, peaks Wabariigi Walitsus tingimata teada andma oma tegewuse kawa ja peaks ka wõimaluse andma seda tegewuse kawa arwustada ja selle kohta sõna wõtta. Ka oppositsiooni rühmad, kes walitsusest osa ei wõta, peaksid wõima oma seisukohta awaldada uue walitsuse kohta ja tema tegewuskawa kohta. Kui wõimalus antakse oppositsiooni rühmadele oma seisukohta awaldada, sellega antakse siis ka wõimalus rahwale selgitada Wabariigi Walitsuse tegewust oma seisukohast ja oma arwamist awaldada uue walitsuse kohta.

Nõnda tegelikust seisukohast wälja minnes ja arwesse wõttes, et ka igalpool mujal mail ei ole walitsuse deklaratsiooni ettekandmine mitte puht wormiline asi, waid selle peale waadatakse kui tarwilise ja tähtsa riikliku akti peale, millega tahetakse teada anda walitsuse tegewuskawa parlamendile ja rahwale ja wõimaldatakse tema kohta seisukoha wõtmist, — näeme, et selles just deklaratsiooni peamõte seisabki, ja deklaratsioon ei ole mitte ainult puht juriidiline küsimus. Et selle järele tuleks Wabariigi Walitsuse usalduse ehk umbusalduse awaldamine, see on hoopis teise järgu küsimus. Kõike arwesse wõttes on loomu-

lik, et ka meil Wabariigi Walitsus peaks esinema deklaratsiooniga ja kõigeõigem oleks, kui ta esineks sellega pärast ametisse kutsumist, mil tema ametisse kutsutuna Riigikogule seletab, mis tema wabariigi walitsemises kawatseb tegema hakata. Kui aga walitsus deklaratsiooniga esineks enne ametisse kutsumist, siis loomulikult ei kõnele tema mitte sellest, mis ta tegema tahab hakata, waid sellest, mis ta tegema hakkaks, kui Riigikogu tema ametisse kinnitaks. See oleks täiesti enneaegne nähtus ja niisuguste eksamitegemistega ei maksaks asjata aega wiita. Oma poolt toetan rhs. J. Piiskar'i ettepanekut ja arwan, et Riigikogu enamus peaks deklaratsiooni tähtsust tunnistama ja peaks wõimalust andma Riigikogule, peasjalikult opositsiooni rühmadele, seisukohta wõtta, igakord, kui uus Wabariigi Walitsus moodustatakse.

(Juhatama hakkab abiesimees K. Wirma).

Rkl. O. Strandman (töer.): Austatud rahwaesitajad! Rkl. M. Martna tungis siin minu kallale, et ma olen oma arwamist muutnud. Ma wõiksin selle kohta seda öelda, et ma oma arwamisi ka muuta wõin ja leian, et see ka täiesti õige on, sest kui meie elust kunagi midagi ei õpi ja teiste argumente ilmiski arwesse ei wõta, siis ei saa üleüldse midagi ära teha. Siiski pean ma ütleva herra Martna'le, et tol ajal walitsuse deklaratsiooni nõudmine hoopis teistsugustel põhjustel sündis. (Rkl. Martna kohalt: kuid sündis siiski!). Ja, ja sündis, meie olime selle poolt, kuid praegu oleme meie põhimõttelikult selle wastu, sest meie põhiseadusele on kahjuks niisugune worm antud. Pean tähendama otsekohe, et teie kiusate põhiseadust, — kui see teie huwile kasulik, nõuate teie tema täitmist, kui teie huwid aga rahuldajud on, jätate põhiseaduse hoopis kõrwale. Ma tuletan meeles kuidas siis sündis, kui herra A. Birk walitsuse moodustas. Meie olime siin ülewal kella 5— $\frac{1}{2}$ 6 koos, meil ei olnud midagi teada walitsuse liigetest ja siis wiimasel silmapilgul, kui need kutsuti, ei wõinud meie ju ilma deklaratsioonita walitsust wastu wõtta. Kui herra J. Tõnisson teist korda walitsuse moodustas, siis oli uue walitsuse tegewuskawa sots.-dem. wäga hästi teada, meile herra J. Tõnisson sellega ei esinenud. Selle peale andis meie rühm teada, et nii kaua, kui meil walitsuse tegewuskawa teada ei ole, meie walitsuse poolt hääletada ei saa, ja ma usun, et opositsiooni

erakonna käest keegi seda ka ei nõuagi, et tema walitsuse poolt oleks. Heradatel sots.-dem. oli teada walitsuse programm ja nemad toonitasid siis, et walitsuse deklaratsiooni enne walimisi waja ei ole. Kui nüüd seda küsimust arutatakse ja meele tuletatakse, et tol korral walitsuse deklaratsiooni nõuti, siis ei olnud meil põhiseadust, kus kindel kord selle kohta ette nähtud oleks olnud. Nüüd on meil aga põhiseadus ja arusaadaw on, et meie temast mööda minna ei saa.

Ka herra Palwadre ei saa salata, et deklaratsiooni nõudmine meie põhiseadusega kokkukõlas ei ole ja meile raskusi teeks. Igatahes ei peaks meile riikliselt wastuwõetaw olema niisugune seisukord, et meie walitsuse ametisse kinnitame ja paari päewa pärast, kui ta tegewuskawaga esineb, tegewuskawa arwustades leiame, et walitsusele peab umbusaldust awaldama, mille tagajärjel walitsus ametist lahkub. Sellepärast, toonitan weel kord, ei ole sarnane seisukoht riikliselt wastuwõetaw.

(Juhatama hakkab esimees O. Strandman).

Rkl. K. Wirma (sd.): Kui mina oma ettepaneku tegin, ei olnud mul kahjuks teada rhs. J. Piiskar'i ettepaneku sisu, ma arwasin, et ta seda küsimust pole käsitanud, millal deklaratsioon peab ette kantama. Oma ettepaneku tegin arwesse wõttes arwamisi ja läbirääkimisi, mis komisjonis ette toodi. Nüüd, kus rhs. J. Piiskar oma ettepanekuga esinenud, täpisealt deklaratsiooni awaldamise kohta, wõtan oma ettepaneku tagasi.

Rkl. A. Birk (rhw.): Esialgselt pean ma tähendama, et selle küsimuse juures tõeasju täiesti ekslikus walguses ette on kantud, nii hästi minu, kui ka meie rühma suhtes. Kuid ma jätan oma isikusse puutuwate tõeasjade õiendamise lõpu poole ja lähen kohe küsimuse sisu juure üle. Mulle näib täiesti wõimatu olewat enesele ette kujutada, kuidas ühes demokraatlikes wabariigis riigiwalitsus ametisse wõib astuda, ilma et ta esineks seletusega, missuguse põhimõtte järele ta walitsema mõtleb hakata. See oleks niisama, nagu wõetaks mõni kantseleiametnik ametisse. Ta istub oma koha peale, kirjutab paberid päewast päewa ja asi ongi sellega walmis. Riigi kodaniku seisukohalt ei ole aga niisugune seisukoht kuidagi wastuwõetaw.

Siin wõib ainult tekkida küsimus: millal esineda deklaratsiooniga. Meie põhiseaduse järele tõusewad siin teatawad raskused,

aga teisest küljest tuleb tähendada, et need raskused on paratamatud selle wabariiklise korra juures, mis meil praegu on olemas, kus meil wabariik on ilma presidendita. Kuid pean ka tähendama, et meie wabariigis ei ole see mitte nüüd esimest korda tekkinud olukord. Meil ei ole ilalgi presidenti olnud ja ometi oleme walitsusi ametisse pannud jne. Ma leian, et selles suhtes põhiseadus mingisuguseid eelmise seisukorraga võrreldes iseäralikka muudatusi esile ei ole toonud, waid tema jätkab olukorda, mis meil Asutawa Kogu ajast saadik on olnud. Astus siis kokku walitsus, kinnitati tema Asutawa Kogu poolt ja alles siis esines ta deklaratsiooniga.

Kui minu poolt sai moodustatud walitsus, siis nõuti Tööerakonna rühma poolt, et tarwis enne walitsuse kinnitamist deklaratsiooni anda. Enne ega pärast ei ole seda kunagi nõutud. Tahan weel faktisid lühidalt meele tuletada. Ei ole mitte õige, et walitsuse liikmed alles siis teatawaks said, kui nad siin esinesid. Walitsuse liigete nimekirjad olid ennem juba rühmadele kätte antud ja ainult töö- hoolekandeministri kohale pandi ette teine isik, nimekirjas seisnud isiku asemele, sest kunni wiimase minutini ei olnud selle kandidaadi käest, kes tol ajal wäljamaal wiibis, teadet tulnud, kas ta nõus on seda kohta wastu wõtma. See isik ei olnud aga mitte tundmata, waid ta oli Asutawa Kogu liige ja wõis kui tuntud isik esineda. Mis puutub sellesse ütelusse, et uue walitsuse tegewuse põhimõtted ei olnud teada, siis ei ole see mitte õige. Igaüks mäletab, et rühmade wahel olid läbirääkimised mitme nädala jooksul, ühistel nõupidamistel kolme rühma wahel märgiti üles ja määrati ära uue walitsuse tegewuse põhijooned, kusjuures Kristliku erakonna poolt tehti ettepanek, mille wastu ei seisnud ka Tööerakond, nimelt usuõpetuse andmise asjus koolides. Nõnda olid siis walitsuse tegewuse põhijooned juba ennem teada ja neid oli waja uuel kinnitatud walitsusel ette kanda. Minu poolt kokkuseatud walitsusel olid kindlad tegewuse põhijooned, mille järele tema töötama tahtis hakata ja need olid ette teada.

Mina arwan, et meil ei ole, iseäranis Eesti seisukohast, mitte midagi ootamatut ega ennenägematut, kui walitsus saab walitud ja pärast alles deklaratsiooniga esineb. Just ümberpöörduvalt, meil oli Asutawa Kogu ajal niisugune wiis, ja sellepärast ei ärata tema meis ega ka teistes mingisugust imestust wõi üllatust, waid meie riigikorra juures on tema tingitud sellest,

et meil niisugune riigipea, nagu ta on teistes wabariikides, kui ka monarhistlikes riikides, puudub. Selle tõttu pean ütlemä, et herra J. Piiskar'i ettepanek tõesti näib wastuwõetaw olewat. Kommisjonis oli ainult herra K. Wirma ettepanek arutusel ja selle ettepanekuga ei olnud ma tol ajal ka mitte nõus. Kuna tema nüüd tagasi on wõetud, siis jääb järele ainult J. Piiskar'i ettepanek, mis minu arwates ka täiesti wastuwõetaw on.

Kom. aruandja J. Seljamaa: See küsimus, mida herra J. Piiskar siin ette tõi, tekitas kodukorra komisjonis palju waidlusi poolt ja wastu. Ja umbes samasisulised seletused tulid komisjonis kuuldawale, kui praegu Riigikogu kõnetoolilt. Ma pean siin alla kriipsutama kahte asjaolu: nimelt, et komisjonis ei olnud ükski liige põhimõttelikult deklaratsiooni wastu. Teiseks, mispärast kodukorra komisjon seda küsimust kodukorda ülesse ei wõtnud, selleks olid wormilised ja juriidilised põhjused, mida herra A. Palwadre siin ette tõi. Loomulik, et Riigikogul tuleb otsustada, kas seda paragr. sisse wõtta, wõi mitte. Kommisjoni nimel ei ole mul mitte wõimalik rhs. J. Piiskar'i poolt ettepanendud paragr. nõus olla.

Juhataja O. Strandman: Ma panen rhs. J. Piiskar'i poolt ettepanendud uue paragrahwi hääletamisele. (Hüüded: Ette lugeda!). Ta käib nii: „Pärast ametisse kutsumist esineb Wabariigi Walitsus ühel ligemal Riigikogu koosolekul oma deklaratsiooniga“. Ma palun neid, kes selle poolt on, et seda § 104-a sisse wõtta, kätt üles tõsta. Kes on wastu? — Ma näen, et enamus on selle poolt, et seda paragr. sisse wõtta. Sellega on § 104-a kodukorda sisse wõetud.

Rkl. J. Piiskar (is.): Ma tahaks sellele paragr., nüüd kus ta wastu on wõetud, weel ühe täienduse teha. Ma ei tea, kas ta just hädasti tarwilik on, kuid ma arwan, et ta suuremaks selguseandmiseks waja oleks. Siin ei ole nimelt öeldud, et deklaratsioonile läbirääkimised järgnewad, see on küll iseenesest mõistetaw, aga selguse pärast panen ette teda uue paragr. sisse wõtta ja pärast kokku liita.

Juhataja O. Strandman: On ettepanek tehtud, et uus § 104-b „Deklaratsioonile järgnewad läbirääkimised“ sisse wõtta. Sõnasoowijaid ei ole. Kes on selle poolt, et § 104-b sisse wõtta? Kes on wastu? — Nähtawa enamusega on see paragr. wastu wõetud.

Kom. aruandja J. Seljamaa: Peatükk XII. Riigikogu protokollide pidamine. § 105. Riigikogu koosoleku asjaajamise kohta kirjutatakse täielik protokoll, kuhu üles tähendatakse koosoleku käik, üksikute liigete ettepanekud ja koosolekul olnud arutused.

Peale täieliku protokollide kirjutatakse Riigikogu otsuste protokoll, kuhu üles tähendatakse kõik otsused ja hääletamisel olnud ettepanekud ning parandused (§ 54).

Läbirääkimiste sisu üleskirjutamiseks võib tarvitada palgatud isikuid.

(Sõnasooijaid ei ole. Hääletamisel võetakse § 105 ühelhäälel vastu).

Kom. aruandja J. Seljamaa: § 106. Riigikogu protokollid kirjutatakse Riigikogu sekretäri või tema abi juhatusel ja wastutusel.

(Sõnasooijaid ei ole. Hääletamisel võetakse § 106 ühelhäälel vastu).

Kom. aruandja J. Seljamaa: § 107. Üksikute kõnelejate kõnede kohta võivad protokollis ainult kõnelejad ise märkusi teha.

Riigikogu liikmed võivad kahe nädala jooksul oma kõnede stenogrammide läbi waadata, wastavaid parandusi tehes. Parandused ei või aga koosolekul ettekantud mõtetest lahku minna.

Rkl. K. Wirma (sd.): Mina teen ettepaneku siin selle paragr. teise lõikes võtta „kahe nädala jooksul“ asemele „ühe nädala jooksul“. Asi on niisugune, et teistes paragrahvides on öeldud, et protokollid peavad pärast koosolekut kolme nädala pärast vastu võetud ja alla kirjutatud olema. Peale selle kui need protokollid parandatult tagasi tulevad on palju aega ja tööd tarvis, et nende järele täielikku protokollide valmistada. See ei ole sugugi tarvilik, et Riigikogu liikmed nii palju aega nende parandamiseks tarvitavad ja stenogramme oma käes peavad. Ühest nädalast oleks küllalt. Sellepärast on siis ka wastav parandus, et „Riigikogu liikmed võivad ühe nädala jooksul oma kõnede stenogrammide läbi waadata, wastavaid parandusi tehes. Parandused ei või aga koosolekul ettekantud mõtetest lahku minna“.

Juhataja O. Strandman: Sõnasooijaid selle paragr. teise lõike kohta enam ei ole. Herra K. Wirma poolt on ettepanek tulnud siin sõna „kahe nädala“

aselele panna „ühe nädala“. Ma panen kõige pealt selle paranduse hääletamisele. (Hääletatakse). Vastu ei ole keegi. Seega on see parandus ühelhäälel vastu võetud. Nüüd panen selle paragr. nagu ta pärast parandust käib, hääletamisele. (Hääletatakse). Vastu ei ole keegi. Sellega on see § 107 ühelhäälel vastu võetud.

Kom. aruandja J. Seljamaa: § 108. Riigikogu sekretäär walwab täieliku ja otsuste protokollide õige paranduse järele (§ 106).

Koosoleku tegelik sekretäär tunnistab kolme nädala pärast oma allkirjaga täieliku protokollide õigeks. Kolme päeva jooksul peale koosoleku tegeliku sekretäri poolt täieliku protokollide õigeks tunnistamise kinnitab koosoleku tegelik juhataja oma allkirjaga täieliku protokollide lõpuliselt.

Otsuste protokollid tunnistatakse kinnitatuks kolme päeva jooksul koosoleku tegeliku juhataja ja tegeliku sekretäri allkirjadega.

Protokollide parandusel tekkinud arusaamatused otsustab Riigikogu Juhatus ettepanekul wanematekogu ehk viimase ettepanekul Riigikogu.

Waidluse all olevad protokollid kinnitatakse sekretäri ja koosoleku juhataja allkirjadega kolme päeva jooksul peale protokollide waidluse all olewa küsimuse lahendamise.

(Sõnasooijaid ei ole. Hääletamisel võetakse § 108 ühelhäälel vastu).

Kom. aruandja J. Seljamaa: § 109. Kõik komisjonide protokollid (§ 32) ja aruanded lisatakse Riigikogu koosoleku protokollide juure.

(Sõnasooijaid ei ole. Hääletamisel võetakse § 109 ühelhäälel vastu).

Kom. aruandja J. Seljamaa: § 110. Koosolekute protokollide asjus tarvitatakse üksikute protokollide süsteemi, millele eraldi lisad kaasas käivad.

(Sõnasooijaid ei ole. Hääletamisel võetakse § 110 ühelhäälel vastu).

Kom. aruandja J. Seljamaa: Peatükk XIII. Korrapidamine Riigikogu koosolekutel. § 111. Korrapidamine Riigikogu koosolekutel on koosoleku juhataja hool. Temal on õigus kõnelejaid peatada kõneainest kõrwalekaldumise, korrarikumise ja haawawate sõnade tarvitamise pu-

hul, kõnelejatele ebakohaste sõnade ja üteluste eest märkusi teha, korrale kutsuda, kolmekorralise hoiatuse järele sõna ära võtta ja koosolekule ette panna kõnelejat välja heita. Enne väljaheitmise küsimuse otsustamist antakse sel puhul väljaheidetawale seletuseks sõna.

Rkl. M. Martna (sd.): Ma juhiks tähepanu minu arwates ühe redaktsioonilise puuduse peale. Siin on öeldud, et juhataja paneb ette kõnelejat välja heita. Ei ole aga öeldud kust välja heita, kas sellest koosolekust, wõi koguni Riigikogust. See redaktsioon jätab selle lahtiseks; sellepärast teen ma selle paragr. juure järgmise paranduse: „Praeguselt Riigikogu koosolekult välja heita“.

Kom. aruandja J. Seljamaa: Kui rhs. M. Martna soovib, et see paragr. teisel kujul ette kantakse, siis tema parandus ei selgita mitte seda küsimust. Küsimus on iseenesest selge. Küsimus, kuidas Riigikogu liige õigused kaotab, on juba mujal ette nähtud ja Riigikogu ise ei wõi seda mitte otsustada, ja sellest koosolekust väljaheitmise kohta ei ole see parandus ka mitte otstarbekohane, sellepärast et Riigikogu wõib otsustada Riigikogu liikmeid 1, 2, 3 ehk rohkem koosolekuteks välja heita. Küsimus on iseenesest selge ja ma arwan, et herra Martna parandus mitte tähtis ei ole. Herra Martna andis oma ettepaneku kirjalikult sisse: „praeguselt Riigikogu koosolekult välja heita“. Kuna aga meie kodukord ette näeb, et mitte ainult üheks koosolekuks Riigikogu liiget välja ei heideta, waid wõib ka kaheks, kolmeks wõi rohkemaks, sellepärast ei saa ma selle parandusega mitte ühineda.

Juhataja O. Strandman: Panen rhs. M. Martna ettepaneku hääletamisele, mis järgmiselt kõlab: „Praeguselt Riigikogu koosolekult välja heita“. Palun neid, kes selle paranduse poolt on, käed üles tõsta. Kes vastu? — Nähtawa häälteenamusega on see parandus tagasi lükatud. — Hääletamisele tuleb § 111 komisjoni redaktsioonis. (Hääletatakse). § 111 on nähtawa häälteenamusega vastu wõetud.

Kom. aruandja J. Seljamaa: § 112. Koosoleku juhatajal on õigus koosoleku edasikestmist takistawaid Riigikogu liikmeid kolmekordse korralkutsumise järele koosoleku ruumist (wanematekogu eelkäiwal otsusel) kõrwaldada. Paneb juhataja Riigikogu koosolekule ette välja heita

Riigikogu liiget, kes korrarikkumise eest juhataja korraldusel on koosolekult kõrwaldatud, siis ei anta väljaheidetawale seletuseks sõna.

Üleüldise ärewuse korral on juhatajal õigus koosolekut lõpetada ehk waheaega kuulutada.

Juhin tähepanu sõnade peale, mis siin klambrites seisawad: „Wanematekogu eelkäiwal otsusel“. See on ettepanek, mis komisjonis sama palju hääli poolt, kui vastu sai. Üks osa komisjoni liigetest asus seisukohal, et enne koosoleku ruumist kõrwaldamist peab wastaw wanematekogu otsus olema. Teine osa liigetest kaldus arwamisele, et koosoleku juhataja wõib seda küsimust ise ära otsustada. Nii on need paralleel-ettepanekud, mis hääletamisel sama palju hääli poolt kui vastu said.

Rkl. J. Piiskar (is.): Ma teen ettepaneku seda paragr. kodukorrast hoopis välja jätta, sest teda ei olnud Asutawa Kogu kodukorras mitte ja seal saadi wäga hästi ilma temata läbi; nüüd on ta wõetud kodukorda sisse wastuseks teatawa aktsiooni peale, mis alguses Riigikogus maad leidis. Selle juures jäetakse tähele panemata, et see aktsioon oli otsekohe wastuseks teise teatawa aktsiooni peale, mis mitte üksi kodukorda ei rikkunud, waid palju sügawamale löikas. Nüüd siis wõetakse paragr. sisse, et wastast poolt, kes oli esimese aktsiooni mõju all, karistada ja selles mõttes ei ole ta kuidagi õigustatud. Seda paragr. tahetakse üksi vähemuse vastu tarwitada, kuigi ka enamus wõib korda rikkuda. Kui tahetakse see paragr. vastu võtta, siis oleks pidanud Riigikogus iga liigutus, iga samm paragrahwidega ära reguleeritud olema.

Peale selle on see paragrahw wäga segaselt wormuleeritud; siin on öeldud, et „koosoleku edasikestmist takistawaid Riigikogu liikmeid“ on juhatajal õigus kõrwaldada. Mis tähendab õieti „koosoleku edasikestmist takistawaid?“ Ma mäletan eelmisest koosolekust, kus ühel kristliku erakonna liikmel, herra Kallas'el, õnn wõi õnnetus oli kah koosolekut takistada: juhataja seisis oma kohal kell käes, herra Wirma seisis kõnetoolil, — mõlemad ootasid, olge head õelge, kas see oli koosoleku takistamine, wõi mitte, kas niisugusel juhutamisel wõib seda paragr. tarwitada? (Rkl. A. Schulbach kohalt: Ta ei teinud seda teadlikult). Mina olen herra Kallas'est palju paremas arwamises, kui herra Schulbach ja arwan, et ükski Riigikogu liige ei

esine mitteteadlikult, ja kui herra Schulbach seda wahel teeb, siis on sellest wäga kahju. Sellest ei wõi juttugi olla, et Riigikogu liige esineb wahel mitteteadlikult.

Selle paragr. esimeses pooles räägitakse koosoleku takistamisest ja lõpu poole korrariikkumisest. Iga takistamine ei pruugi veel korrariikkumine olla ja iga korrariikkumine ei tarwitse takistus olla, need on kaks isesugust asja, ja siin on suur wõimalus omawoli tarwitada. Wõib tulla sarnane juhtumine, nagu näituseks, ühel eelmisel koosolekul oli, kus juhataja tehtud ettepanekut hääletamisele ei pannud, öeldes, et see ei olla kodukorra järele. Pärast oli ta ikkagi sunnitud koosolijatelt küsima ja ütleva, et kodukord ei anna selles asjas selget wastust. Isegi wanematekogus waieldi selle üle, nii et kodukorda wõis mõista nii ja teisiti ja ei saa mitte öelda, et see seisukoht absoluut õige oli, mida juhataja tarwitas. See paragr. annab äärmiselt palju wõimalusi omawoli tarwitada, seda enam, et paragrahwi lõpp on sisse wõetud tingituna samust, mida juhataja tegi ühel õnnetul silmapilgul. Juhataja tegi teatawa sammu, ja nüüd on tarwis maksu mis maksab, seda tagant järele õigeks mõista, see on nimelt lause, et liikmele, kes „korrariikkumise eest juhataja korraldusel on koosolekult kõrwaldatud, ei anta seletuseks sõna“.

Õieti oleneb ju karistus sellest ära, mis sugustel motiividel ja mispärast see samm tehti. Kui tahetakse järjekindel olla, siis peaks ära keelutama, et kohtunikud ka ei tarwitseks süüdlasi üle kuulata: süütegu on olemas, inimene on teise maha lõõnud, hobuse warastanud ehk midagi muud teinud ja nüüd pole muud kui karista. Harielikult käiakse ikka põhimõtte järele, et ka wastast poolt ära kuulata. Siin tahetakse sellest põhimõttest mööda minna ja karistada ilma et ära kuulataks, mis teatawale aktsioonile põhjust andis, sest wahest wõib selguda, et süüi sugugi seal ei seisa, kus teda teatawal silmapilgul näha tahetakse. Ilma, et põhjalikumalt seda küsimust arendama hakata, leiab meie rühm, et see paragr. on täiesti selgusetu. Kui ta siia üles on wõetud, siis on see lihtsalt sellepärast, et teatawat juhtumist tagant järele õigeks mõista. Kui enamuserakonnad selle paragr. selles redaktsioonis, nagu ta siin on, wastu wõtawad, siis näitawad nad jälle kord, missugust poliitikat nemad selles suhtes ajawad ja kuidas nemad oppositsioonis olewate vähemuserakondade wastu end üles pidada tahawad.

Rkl. K. Wirma (sd.): Ma ei taha rhs. J. Piiskar'i kõne poolt ega wastu rääkima hakata, aga ma juhin tähelpanu selle peale, et selles paragr. kaks lõiget on. Wiimane lõige räägib juhataja õigustest koosolekule waheaega kuulutada ja mis ka Asutawa Kogu kodukorras sees oli ja see lõige peaks tingimata sisse jääma, sest ilma selleta ei saada mitte läbi. Loomulik on, kui see paragr. kahes osas saaks hääletamisele pandud.

Kom. aruandja J. Seljamaa: Komisjoni seisukohast wälja minnes ei saa mina mitte rhs. J. Piiskar'i ettepanekuga ühineda. Siin tuleb rahwasaadikutel arwesse wõtta, et paragrahwid 111 ja 112 koguni isesugustest asjadest kõnelewad. § 111 kõneleb korrapidamisest ja nende abinõude tarwitusele wõtmisest juhataja poolt Riigikogu liikme wastu sel korral, kui liige kõnetoolil on ja sealt kõnet peab, kuna § 112 kõneleb korrapidamisest sel korral, kui üksikud rahwaesitajad korda rikuwad mitte kõnetoolil olles. Rhs. J. Piiskar põhjendas oma seletust sellega, et ta ette tõi, et Asutawa Kogu kestwuse ajal ei ole sarnaseid nähtusi mitte ette tulnud, mis § 112 olemasolu oleks õigustanud ja et see paragr. olla kodukorra komisjoni poolt nüüd uuena sisse wõetud. See on õigus, et Asutawa Kogu kestwuse ajal sarnaseid juhtumisi ette ei ole tulnud, kuid meie teame wäga hästi, et Riigikogu kestwuse ajal on sarnased asjaolud ette tulnud, mis õigustawad selle paragr. sissejätmist. Meie teame, et sel korral, kui wanematekogu otsuse põhjal, Riigikogu esimees wastawad sammud ette wõttis, kaebtus tekkis, et Riigikogu esimees ei ole mitte kodukorrale wastawalt talitanud. Juba sellest seisukohast wälja minnes tekkis waja dus seda küsimust kodukorras ära lahendada. Neid asjaolusid arwesse wõttes arwan mina, et Riigikogu enamus rhs. J. Piiskar'i ettepaneku tagasi lükkab.

Juhataja O. Strandman: Palun neid, kes § 112 esimese lõike, ilma sõnadeta, mis klambrites on, wastuwõtmise poolt on, käed üles tõsta. (Hääletatakse. (Sekretäär loeb hääli). Poolt on 36 häält, wastu 19. Sellega on esimene lõige wastu wõetud. — Palun neid rahwasaadikuid, kes selle poolt on, et seda I lõiget täiendada sõnadega „Wanematekogu eelkäiwa otsuse põhjal“ käed üles tõsta. (Hääletatakse. Sekretäär loeb hääli). Sellega on see ettepanek 31 häälega 18 wastuseismisel, wastu wõetud.

Nüüd ma panen terve selle esimese lõike wastuwõetud parandusega hääletamisele. (Hääletatakse). Enamus on selle § 112 wastuwõtmise poolt, — sellega on see paragr. wastuwõetud.

Kom. aruandja J. Seljamaa: § 113. Väljaheitmise otsused oma liigete kohta teeb Riigikogu $\frac{2}{3}$ koosolijate häälteenamusega. Riigikogul on õigus oma liikmeid korrarikkumise eest kunni kümneks (10) koosolekuks välja heita; § 111-das tähendatud juhtumistel aga mitte rohkem, kui kolmeks (3) koosolekuks.

Rkl. A. Jürman (põl.-k.): Ma teen § 113 kohta järgmise paranduse: nimelt, et „ $\frac{2}{3}$ “ asemel võtta „ $\frac{3}{5}$ “. Ma põhjendan seda sellega, et kokukorra peaaülesandeks on võimalust anda Riigikogu enamusele takistamata tööd teha. (Kohalt: Aga kui põllumehed koosolekult ära lähewad?). Et seda kätte saada, siis peaks täiesti loomulik olema, et enamusel võimalik on väljaheitmise otsuseid teha ja neid täita, et sellega Riigikogu tööd mitte kinni hoida. Kui $\frac{2}{3}$ vastu võetakse, siis jäetakse vähemusele liiga suur õigus Riigikogu töö takistamise juures abiks olla. Juhtumistel, kus Riigikogu liikmed mitte kõik koos ei ole, kujuneb $\frac{2}{3}$ õige väikseks ja selle tagajärjel võib õige väikene kogu Riigikogu liikmeid tööd takistada. Ma teen ettepaneku „ $\frac{2}{3}$ “ asemele võtta „ $\frac{3}{5}$ “.

Rkl. J. Piiskar (is.): Nende motiivide põhjal, mis ma juba eelmiste paragrahvide juures tähendasin, pean ma herra A. Jürmani seisukohale vastu waidlema, kes tahab $\frac{2}{3}$ asemel võtta $\frac{3}{5}$. Ma ei tea missuguse kalkultatsiooni põhjal herra Jürman'il tingimata 6 häält on tarwis võita, sest wahe on siin ainult 6 häält. Kuid kui waadata niiwiisi, et parlament ei ole mitte ainult koht, kus enamuse erakonnad kokku tulewad ja oma otsused maha protokolleeriwad, waid et see on ikkagi rahwaesitus, kus küsimuste arutamisest ja otsuste tegemisest ka vähemuserakonnad osa wõtawad, siis on arusaadaw, et enamusel ei tohi olla wäga kerge vähemuse suud sulguda. Need paragrahwid, millest siin jutt on, püüawad selle poole, et vähemust keeletuks teha neil silmapilkudel, kus arutusel on mingisugune küsimus, mis vähemuse seisukohalt nõuab opositsiooni, äärmisel juhtumisel isegi niisugust opositsiooni, mis hariliku igapäewase töö piiridesse ei kuulu. Niisugusel korral on tarwilik, et need, kellesse küsimus sisulikult puutub, saaks näidata, et siin mitte ükskõikselt asja

peale ei waadata, waid küsimuse tõsidust igapidi alla püütakse kriipsutada. Selles mõttes ei ole nüüd sugugi soowitaw, isegi põllumeestel mitte, kui nad ei ole selles arwamises, et nad alati enamuse erakonnade hulka kuulwad, et enamusel kerge oleks vähemuse suud sulguda.

Opositsioonil on oma ülesanded igas parlamendis, tulgu need ülesanded kust poolt tahes ja isegi see kodanline demokraatiline parlament kaotab igasuguse mõtte, kui temas enam ei ole opositsiooni. Siis oldagu juba järjekindel ja kõrwaldatagu opositsiooni rühmad täielikult, nagu seda ühega juba on tegema hakatud, tehtagu õhk täiesti puhtaks, siis pole enam seda närwide rikkumist. Pandagu maksma diktatuur puhtamal kujul ja sellega oleks wahekord selge. Aga ärgu tehtagu mitte ühelaadilist nägu, kui teod hoopis teist räägiwad. Selles mõttes teen ettepaneku, siin, kui seda paragr. mitte välja ei jäeta ja välja teda ei jäeta, seda on eelmised hääletamised juba näidanud, ja sellepärast ma seda ettepanekut ei tee, kuigi see meie seisukohalt ainuke järjekindel wõte oleks, võtta $\frac{2}{3}$ asemel $\frac{3}{5}$ häält. Ja siis edasi paigutada sinna järele weel sõnad, et kwoorum saaks kindlaks tehtud mitte koosolekul wiibiwate liigete järele, waid kwoorumraamatu järele. See on tarwilik selleks, et ära hoida niisugust nähtust, mis kõige pealt eelmistest paragrahwidest tingitud on, et kõrwaldatakse teataw osa Riigikogu liikmeid, toimetatakse nad hääletamise ajaks saalist välja, kui tahetakse mõnda otsust läbi wiia, millele teatawad isikud vastu oleksid. Selles mõttes tuleb kwoorumi konstaterida mitte saalisolewate liigete järele, waid kwoorumraamatu järele.

Edasi, on seal weel öeldud, et Riigikogu liikmeid korrarikkumise pärast võib 10 koosolekuks välja heita. See ei ole sugugi tähtis, sest ei maksa ju loota, et 10 koosolekuks väljaheitmine mõjuks kaswatavalt Riigikogu liikme peale. Kui te isegi ihunuhtluse sisse seaksite, ei oleks sellel mingisugust mõtet, sest sel teel ei suudetaks taitsutada rahwasaadikuid, kes wõitlewad teatawate sihtide eest. Ei saada midagi kätte kaswatuse mõttes, kas üks Riigikogu liige üheks või 10 koosolekuks, või üleüldse välja heidetakse. Kui aga nüüd sisse wõetakse 10 koosolekuks, ehk terweks kuuks ajaks, siis tähendaks see seda, et tahetakse wastase suud sulguda. Wõtame maksimaalse tähtaja, terve kuu, siis on õhk puhas ja meie wõime teha, mida tahame.

Kui parlamendi ülesandest nii aru saadakse, siis, ma ütlen, oldagu järjekindel ja kõrvaldatagu opositsiooni rühmad täielikult, loodagu niisugune walimisseadus, et nad parlamenti üleüldse ei pääsegi. (Kes-kelt: Teie ei ole niisugust ettepanekut teinud!) Meie waidleme sellele seisukohale wastu, meil ei ole niisugust ettepanekut tarwis teha, seda teete teie muidugi, kui te järjekindlad tahate olla. Selles mõttes ei ole mingisugust tarwidust, et siin peaks olema 10 wõi ei tea mitmeks koosolekuks wäljaheitmine, waid enamuserakonnad peaksid tundma oma närwid rahuldatud olema juba siis, kui nad enesele õhu puh-taks on teinud selleks samaks koosolekuks ja see oleks maksimaalne aeg, mille juure minna tohiks. Minu seisukoht on aga sarnane, et rahwaesitajat ei tohi ilmaski kõr-waldada tema ülesannete täitmisest. Ma teen ettepaneku 10 koosoleku asemele wõtta 1 koosolek.

Rkl. A. Jürman (põl.-k.): Rkl. J. Piiskar toonitas siin, et selle paragr. tahe-takse vähemusele ära wõtta protesti õigus ja tahetakse opositsiooni suud sulguda. (Pahemalt poolt: Mis teie siis tahate?) Meie tahame selle paragrahwiga wõimalust anda enamusele ja niisama ka vähemusele rahulikult tööd teha. Siin selles paragr. räägitakse nende Riigikogu liigete wälja-heitmisest, kes oma müraga ehk sündmata sõnadega takistawad Riigikogu tööd, kuid tõelik opositsioon wõib alati sõna wõtta ja rääkida oma seisukoha kaitseks ja selle wastu see paragr. sugugi ei räägi, waid käib ainult nende Riigikogu liigete wastu, kes oma suure müratagemisega (pahemalt poolt: ei tapa kedagi) enamusele tahawad töötegemise wõimaluse wõtta. Riigikogu töö kaitsemise mõttes on tarwis mürategi-jaid koosolekult wälja heita. Herra J. Piiskar'i wäide, nagu tahetaks opposi-tiooni suud sulguda, ei ole sugugi õigusta-tud, waid see paragr. wõimaldab nii hästi vähemusel kui ka enamusel töötegemise ja rahuliku asjaajamise ja wäljaheidetud wõiwad ainult kärategijad saada.

Kom. aruandja J. Seljamaa: Ma juhin rahwasaadikute tähelpanu selle peale, et koosolekute maksimaal arw 10, mis kodukorras ette nähtud, sugugi liig suur ei ole. Kui arwesse wõtta teiste riikide kodukorda, näituseks Prantsuse ja endisel Wenemaal (Rkl. M. Martna: Kuidas on lugu Soomes?). Kahjuks ma Soome olusid nõnda ei tunne. Ma pean weel tähelpanu selle peale juhtima, et selle, kui

ka eelmise paragr. tarwitamise juures koos-oleku juhataja wäga ettewaatlikult peab talitama. Kui juhataja mõnda kärategijat koosolekult kõrwaldab ja peale selle ette-paneku teeb, nimetatud isikut koosolekult wälja heita ja tema ettepanek mitte nõue-tawat häälteenamust ei saa, siis tähendab see juhataja tegewuse hukkamõistmist. Ju-hatajal ei jää muud üle, kui peab kohalt lahkuma. Juba see asjaolu lubab oletada, et juhataja kergemeelselt talitama ei hakka ja lubab oletada, et ka opositsioon ker-gemeelselt ei talita, waid et need, kes tõsi-ses opositsioonis on, juhataja tegewust ka toetawad.

Mis puutub rhs. J. Piiskar'i ettepane-kusse, et see paragr. põhimõttelikult wälja jäetaks, siis tahaks ma rhs. J. Piiskar'i käest küsida, kes siis õieti parlamendis peab töötama, kas enamus wõi vähemus? Mina leiän, et kui rhs. J. Piiskar'i poole-hoidjad parlamendis enamuses on, siis nemad igatahes nõuawad, et vähemus nende töötegemist ei takistaks. Kujutage ette, kui nüüd koosoleku ajal kohapeal wilista-takse, trummi lütiakse ehk mõnel muul wiisil müra tehakse, mis moodi oleks siis Riigikogu enamusel wõimalik töötada, kui mitte wastawaid abinõusid Riigikogu juha-tajal käepärast ei ole. Kõike seda arwesse wõttes ei saa mina mitte rhs. J. Piiskar'i ettepanekuga ühineda.

Mis puutub rhs. A. Jürman'i ettepane-kusse, siis on ka see komisjoni seisuko-hast täitsa wastuwõtmata. Meil on juba küsimused ette nähtud, mis otsustatakse kvalifitseeritud häälteenamusega. Ka ei ole rhs. A. Jürman oma ettepaneku põh-jendamiseks mingisuguseid tõsiseid motiive ette toonud, mis õigustaks selle wastuwõt-mist. Samuti ei ole ka rhs. J. Piiskar'i ettepanek, et $\frac{2}{3}$ asemele wõtta $\frac{1}{3}$ komisjoni seisukohast wälja minnes mitte wastuwõetaw, kuid selle kohta saab muidugi Riigikogu oma arwamist awaldama.

Juhataja O. Strandman: Panen sisseantud parandused hääletamisele selles järjekorras, kuidas nad tehtud. Kõige pealt on herra A. Jürman'i poolt ette pandud arwu „ $\frac{2}{3}$ “ asemele wõtta „ $\frac{3}{5}$ “ ja siis herra J. Piiskar'i ettepanek: „ $\frac{2}{3}$ “ asemele wõtta „ $\frac{1}{3}$ “.

Ma panen kõige pealt herra A. Jürman'i paranduse, mis enne sisse antud, hääleta-misele. (Hääletatakse.) Nähtawa ena-musega on see ettepanek tagasi lükatud. Järgmine on herra J. Piis-

kar'i ettepanek, et need otsused tehakse $\frac{3}{4}$ häälteenamusega. Palun neid, kes selle ettepaneku poolt on, käed üles tõsta. Kes vastu? — Nähtawa enamusega on see ettepanek tagasi lükatud. Järgmisena tuleb hääletamisele rhs. J. Piiskar'i ettepanek: sama paragrahwi teises reas arwu „ $\frac{3}{4}$ “ ja sõna „koosolijate“ wahale paigutada sõnad „kwoorumraamatu järele“. Palun neid, kes selle ettepaneku wastuwõtmise poolt on, käed üles tõsta. Kes vastu? Nähtawa enamusega on see ettepanek tagasi lükatud. Järgmine on herra J. Piiskar'i parandus: sama paragr. kolmandas reas sõnad „kümneks (10)“ asemele wõtta „üheks“. Kes selle paranduse wastuwõtmise poolt on, neid palun käed üles tõsta. Kes vastu? Nähtawa enamusega on see ettepanek tagasi lükatud. Järgmisena tuleb hääletamisele rhs. J. Piiskar'i ettepanek: sama paragr. viimases reas sõna „kolmeks (3)“ asemel wõtta „üheks (1)“. Palun neid, kes selle ettepaneku wastuwõtmise poolt on, käed üles tõsta. Kes vastu? Nähtawa häälteenamusega on see ettepanek tagasi lükatud. — Öieti ei ole siis ükski parandus vastu wõetud ja ma panen selle paragr. komisjoni poolt sisseantud kujul hääletamisele. (Hääletatakse.) Nähtawa häälteenamusega on § 113 vastu wõetud.

Kom. aruandja J. Seljamaa: § 114. Koosoleku juhatajaga ei ole lubatud waidlusesse astuda.

(Sõnasooiwijaid ei ole. Hääletamisel wõetakse § 114 vastu.)

Kom. aruandja J. Seljamaa: § 115. Riigikogu liige, kes ei ole koosoleku juhataja tegewusega rahul, võib nõuda rahulolematuse põhjuste läbiwaatamist wanematekogus, kes enese algatusel ehk poolte nõudmisel paneb asja Riigikogule ette lõpulikult otsustamiseks.

(Sõnasooiwijaid ei ole. Hääletamisel wõetakse § 115 vastu.)

Kom. aruandja J. Seljamaa: § 116. Kui koosoleku ruumis wiibiwad pealtkuulajad rikuwad koosoleku korda wahelhüüetega, meealawaldusega ehk muul wiisil, kutsub koosoleku juhataja neid korrale. Tarwilisel korral võib juhataja neid sundida koosoleku ruumist lahkuma.

Kõigi kõrwaliste isikute lahkumise küsimuse võib otsustada ainult Riigikogu.

(Sõnasooiwijaid ei ole. Hääletamisel wõetakse § 116 vastu.)

Kom. aruandja J. Seljamaa: § 117. Wabariigi Walitsus komandeerib Riigikogu koosolekute ajaks Riigikogu koosoleku juhataja käsutada tarwilise sõjawälise ehk politseilise jõu.

Rkl. J. Piiskar (is.): Mina leian, et sellel paragr. mingisugust mõtet ei ole, sest kui nüüd kodukorras kõiki üksikasju ette näha, siis tuleks kõiki juhtumisi ette näha, ka seda, kui Marsi killud peaks siia-poolle lendama hakkama ehk kui maawärisemine võib Eestisse jõuda. Kui aga üleüldse tarwis on üksikasjalisemalt seda küsimust käsitada, siis on äärmine lohakus seadusandlises mõttes, kui öeldakse, et on tarwiline sõjawägi, aga ei ole öeldud, et sel sõjawäel ka sõjariistad peawad olema. Kui tuleb sõjawägi siia ja neil ei ole muud sõjariista, kui rusikad, siis peab üttelema, kas see on kellegi 20. aastasaja sõjawägi. Kui seda paragr. terwelt ei tohi wälja jätta, siis peab juure lisatama sõnad: „automaatpüssidega, kuulipildujatega ja suur-tükkidega“. Aga et mitte asjata meie lugupeetud sõjawäge tülitada, siis teen esialgul ettepaneku, seda paragr. wälja jätta.

Juhataja O. Strandman: Sõnasooiwijaid enam selle paragr. kohta ei ole. Panen selle paragr. hääletamisele. Teatan, et need, kes herra J. Piiskar'i ettepaneku poolt on, paragr. vastu hääletaksid. (Hääletatakse). Häälteenamusega on see paragr. vastu wõetud.

Kom. aruandja K. Wirma: Peatükk XIV. Riigikogu liigete isiklised õigused ja kohustused.

§ 118. Riigikogu liige on kohustatud juhatusel teatama oma aadressi ja selle muutmised.

(Sõnasooiwijaid ei ole. Hääletamisel wõetakse § 118 vastu.)

Kom. aruandja K. Wirma: § 119. Kui Riigikogu liige soowib istungjärgul kas isiklisis asjus ehk muul põhjustel koosolekult ära jääda, siis peab ta sellest kirjalikult teatama Riigikogu Juhatusel.

Teadaandes peab tähendatud olema äraoleku wältus kuupäewast kuupäewani.

Ilmuw äraolija enne teatatud tähtaega tagasi, siis peab ta sellest juhatusel kirjalikult teatama, wastasel korral loetakse ta äraolijaks.

(Sõnasooiwijaid ei ole. Hääletamisel wõetakse § 119 vastu.)

Kom. aruandja K. Wirma: § 120. Riigikogu liikme asemel võib wastaw rühm äraolekust teatada.

(Sõnasooijaid ei ole. Hääletamisel wõetakse § 120 wastu.)

Kom. aruandja K. Wirma: § 121. Juhatusel on õigus keelata Riigikogu liikmeid koosolekutelt ära jääda, kuid niisugusest keelust tuleb kirjalikult teatada ärajääda soovijale kuue tunni jooksul peale sellekohase soowi awaldamise.

(Sõnasooijaid ei ole. Hääletamisel wõetakse § 121 wastu.)

Kom. aruandja K. Wirma: § 122. Iga kuu esimesel päewal seab juhatus aruande kokku kõigi möödaläinud kuu äraolnud liigete ja äraolemise põhjuste üle ja loeb aruande Riigikogule ette.

(Sõnasooijaid ei ole. Hääletamisel wõetakse § 122 wastu.)

Kom. aruandja K. Wirma: § 123. Muudatustest Riigikogu koosseisus teatab juhatus Riigikogu järgmisel koosolekul.

Lahkunud Riigikogu liikme wolitused loetakse lõppenuks ja järgnewa kandidaadi wolitus alganuks sellest ajast, mil Riigikogu Juhatus seda oma koosolekul on protokolleerinud.

(Sõnasooijaid ei ole. Hääletamisel wõetakse § 123 wastu.)

Rkl. K. Wirma (sd.): Ma teen ettepaneku selle paragr. järele wõtta järgmine uus paragr.: „Kui Riigikogu liige kaotab oma walimisõiguse, siis astub tema asemele walimisseaduse korras uus liige (põhisead. § 40) ainult peale selle, kui Riigikogu on teinud sellekohase otsuse põhiseaduse § 49 korras.“

Lugu on järgmine, et meie põhiseaduse § 40 näib päris kindlasti öeldud olevat, millal Riigikogu liige oma walimisõigused kaotab, aga § 49 räägib sellest, et Riigikogu wõib oma liigetele... Ma loen ette sel kujul, nagu ta siin on: Riigikogul on õigus oma liigetele määratud wangistust wõi teist kitsendust edasi lükata kunni Riigikogu istungjärgu waheajani wõi wolituste lõpuni. Kui Riigikogu liige kaotab oma walimisõiguse teatud seaduse põhjal, siis on see temale teatud wiisil ka üks kitsendus, millest kõneles § 49 põhiseaduses ja et selles asjas päris selgus walitseks, kuidas on lugu sellega, kas siis Riigikogu liige otsekohe, kui ütleme kohus mõistab tema kohta niisuguse otsuse, millega ta walimisõigused kaotab, kas Riigikogu liige siis otsekohe Riigikogu liigete hulgast välja kukub, wõi peab Riigikogu põhiseaduse § 49 korras weel mingisuguse seisukoha selles asjas wõtma. Et selles asjas

selgus walitseks, selleks on meil kodukorras niisugune paragr. tarwilik.

Kom. aruandja J. Seljamaa: Komisjoni nimel ei saa ma selle parandusega ühineda.

Juhataja O. Strandman: Kas soowitakse herra K. Wirma täiendawa paragr. ettelugemist? (Hüüded: Palume!) „Kui Riigikogu liige kaotab oma walimisõiguse, siis astub tema asemele walimisseaduse korras uus liige (põhisead. § 40) ainult peale selle, kui Riigikogu on teinud sellekohase otsuse põhiseaduse § 49 korras.“

Panen selle paragr. hääletamisele. (Häälletatakse). Nähtawa enamusega on see paragr. tagasi lükatud. (Rkl. K. Wirma kohalt: Palun hääled ära lugeda.) Herra K. Wirma nõuab häälte lugemist. (Häälletatakse uuesti, misjuures sekretäär hääli loeb.) See ettepanek on 27 häälega 19 wastu tagasi lükatud.

Kom. ar. K. Wirma: § 124. Riigikogu liige saab lisatasu iga Riigikogu Juhatus, wanematekogu, komisjoni ja alamkomisjoni koosoleku eest $\frac{1}{20}$ osa Riigikogu liigete tasuseaduse § 1-ses määratud kuutasust, kui ta nende asutuste koosolekutest walituna osa wõtab.

Rkl. J. Piiskar (is.): See kodukorra paragr. ei ole päris kokkukõlas Riigikogu liigete palgaseaduse § 3-ga, kus öeldakse, et lisatasu makstakse ka Riigikogu koosolekute eest. Teen sellepärast ettepaneku seda paragr. palgaseaduse § 3-ga kokkukõlasse wiia ja esimeses reas juure lisada „Riigikogu“. § 124 algus kõlaks siis nii: „Riigikogu liige saab lisatasu iga Riigikogu, Riigikogu Juhatus, wanematekogu jne.“

Kom. aruandja K. Wirma: See küsimus oli komisjonis arutusel, kuid komisjoni enamus lükkas ta tagasi. Komisjoni nimel ei saa ma sellepärast selle ettepanekuga ühineda.

Juhataja O. Strandman: Panen kõige pealt herra J. Piiskari täienduse hääletamisele. (Häälletatakse). Nähtaw enamus on wastu, — sellega on see parandus tagasi lükatud.

Panen nüüd komisjoni ettepaneku hääletamisele. (Häälletatakse). Wastu ei ole keegi, — sellega on § 124 wastu wõetud.

Kom. aruandja K. Wirma: § 125. Kui Riigikogu liige Riigikogu koosolekult

puudub, siis arwatakse tema tasust $\frac{1}{20}$ osa Riigikogu liigete tasuseaduse § 1-ses määratud kuutasust iga koosolekult puudumise pealt maha, kui koosolekult äraolek ei ole tingitud Riigikogu liikme haigusest, perekonnaliikme haigusest ehk surmast, Riigikogu poolt antud ülesannete täitmisest, ehk omawalituse esituskogude liikme kohustetäitmisest.

Kui aga Riigikogu liige puudub Riigikogu koosolekult § 113-das tähendatud põhjustel, ehk kui ta rikub § 121-ses ettenähtud korda, siis arwatakse tema tasust maha $\frac{1}{10}$ osa Riigikogu liigete tasuseaduse § 1-ses määratud kuutasust iga koosolekult puudumise pealt.

Mahaarwamised ühe kuu piirides olnud puudumiste eest ei tohi olla suuremad, kui Riigikogu liigete tasuseaduse § 1-ses määratud kuutasu.

Selle paragr. juures tuleb meelega tuletada seda, mis juba I lugemisel selle kohta räägitud. Siin ei ole mitte öeldud, et need tasumäärad peaksid maksma hakkama Riigikogu liigete kohta sellest ajast, kui Riigikogu liikmed tööle asusid. Kodukord jääb maksma ka edaspidi ja sellepärast ei oleks õnnelik, kui siin niisugune tähendus juure pannakse, et palgamäärad hakkawad maksma, näituseks jaanuarist peale, kui Riigikogu kokku tuli. Komisjon arwab, et see seletus ulatab ka § 124 kohta.

Juhataja O. Strandman: Sõna-soowijaid ei ole? (Rkl. W. Ernits ja P. Abramson paluwad korraga sõna.) Sõna-soowimised palun kirjalikult sisse anda.

Rkl. W. Ernits (sd.): Teen ettepaneku selles paragr. põhjuste juures veel üles wõtta järgmist lisandust: „... ehk ülesaamata takistustest.“ Wõib, näituseks, juhtuda ootamata laewaõidu ärajäämine, wõi midagi muud, mis äraoleku põhjuseks wõib olla.

Rkl. P. Abramson (is.): Rahatrahwide üleswõtmine selles paragr. on wist selleks, et Riigikogu liikmeid sundida koosolekutest korralikult osa wõtma. Need rahatrahwid on kahemõdulised. Esimene kord oleks rahatrahw $\frac{1}{20}$ Riigikogu liikme tasust ja teine kord $\frac{1}{10}$. Niihästi esimene kui ka teine trahw ei saawuta milgil kombel soowitud otstarbet. Poliitilised parteid, kes praegu Riigikogus töötawad, wõiwad oma liigete peale mõjuda, et nemad korralikult oma rahwasaadiku kohuseid täidaks ja koosolekutel käiks, wastasel korral heidab partei nad Riigikogust wälja. Minu

arwates ei jää ükski Riigikogu liige ilma kaaluwa põhjusega kergemeelselt Riigikogu koosolekult ära. Seda kõike kokku wõttes teen ettepaneku § 125 kodukorrast hoopis wälja jätta.

Juhataja O. Strandman: Rhs. Ernits, ma pean tähendama, et ma Teie parandusest hästi aru ei saa, wahest olete nii lahke ja kirjutate selgemalt.

Rkl. K. Wirma (sd.): § 119 kõneleb sellest, et kui Riigikogu liige soowib istungjärgu ajal isiklisis asjus ära sõita, siis ta peab pidama teatawat teatamiskorda. Kui meie nüüd otsime selles kodukorra kõik paragrahwid läbi, siis ei näe meie mitte kusagil, et ette nähtud oleks, mis siis juhtuks, kui Riigikogu liige seda korda mitte ei pea. Ühe sõnaga, Riigikogu liikmel on wõimalus § 119 täita ja wõimalus teda ka täitmata jätta, tagajärgi pole ühel ega teisel juhtumisel. Niisugune kord pole aga mitte õige, kui juba § 125-s on niiviisi üles ehitatud, et siin kaheastmeline karistus on läbi wiidud, siis peaks selle karistuswiisi ja § 125 kokkukõlla wiima § 119-ga, peaks nende wahel looma ühenduse. Nimelt nõnda, et need, kes § 119 ettenähtud korras oma ärajäämisest Riigikogu Juhatusesele on teatanud kirjalikult, et need langeksid karistuse alla § 125-da I lõikes ettenähtud korras; kuna need, kes kirjalikku teadaannet juhatusesele pole saatnud, s. o. § 119 täitnud pole, langeksid karistuse alla, mis ette nähtud 125 II lõikes, nõnda et neil siis suurem karistus oleks. Sellepärast teen järgmise ettepaneku: § 125-da II lõikes peale „113“ juure lisada „ja § 119“. Ilma selle paranduseta ei oleks § 119 mingit mõtet.

Rkl. J. Seljamaa (töer.): Kodukorra esimesel lugemisel tähendasin ma §§ 124 ja 125 juure sedasama, mis komisjoni aruandjagi. Siin aga on kahesugused asjaolud. Üks on seaduse motiiv ise ja teine, kuidas seadus on redigeeritud. Wõtame nüüd sarnase juhtumise, et asjale kohtulik käik antaks wastawa küsimuse suhtes ja asi, wõib olla, riigikohtusse läheb. Kohtul on aga otsuse tegemise juures tähtis ja mõõduandew seaduse tekst ise esimeses joones, aga mitte need motiivid, mida komisjoni aruandja siin on ette kannud. Et neid arusaamatusi, mis tekkida wõiksid, ära hoida, teen ma ettepaneku § 125 juure lisada järgmise märkuse: „Käesolewa seaduse § 124 ja 125 ettenähtud tasu ja selle mahaarwamine hakkab

maksma Riigikogu wolituste algusest arwates.“

K o m. a r u a n d j a K. W i r m a: Mina ei saa komisjoni nimel ühineda ei rhs. W. Ernits'i ega rhs. P. Abramson'i parandustega; aga sellepärast, et keegi minu poolt tehtud ettepaneku wastu ei ole waielnud ja et minu parandus § 119-ga tingimata kokkukõlas on, sellepärast ühinen oma ettepanekuga ja ka rhs. J. Seljamaa ettepanekuga.

J u h a t a j a O. S t r a n d m a n: Kuna herra K. Wirma, kui ettepaneku tegija, ise ka komisjoni aruandja on, kas nõutakse siis tema ettepaneku hääletamisele panemist? (Hüüded: Ja, ja!).

Siis panen kõige pealt hääletamisele rhs. W. Ernits'i paranduse: I löike lõpu juure lisada sõnad „ehk ülesaanata takistustest.“ Palun neid, kes on selle ettepaneku poolt, käed üles tõsta. Kes wastu? Mulle näib, et enamuse on wastuwõtmise poolt. (Hüüded: palume ära lugeda!) No, loeme siis ära. (Hääletatakse uuesti. Sekretäär loeb häält).

R h s. W. E r n i t s' i p a r a n d u s o n 29 häälega 19 wastuseismisel wastu wõetud.

J ä r g m i n e o n h e r r a K. W i r m a e t t e p a n e k selle paragr. teises lõikes, teises reas, sõnade järele „§ 113-das“ juure lisada „ja § 119“. Palun neid, kes selle ettepaneku poolt on, käed üles tõsta. Kes wastu? Nähtaw enamuse on selle wastu. Sellega on see ettepanek tagasi lükatud.

Siis on järgmine selle paragr. täiendus, herra J. Seljamaa poolt tehtud „Märkus: Käesolewa seaduse § 124 ja § 125 ettenähtud tasu ja selle mahaarwamine hakkab maksa Riigikogu wolituste algusest arwates.“ Palun neid, kes selle juurelisamise poolt on, käed üles tõsta. Kes wastu? Wastu ei ole keegi. Sellega on see märkus wastu wõetud.

Siis ma panen terve paragr. hääletamisele. Lisan juure, et herra P. Abramson'i poolt on tehtud ettepanek, seda paragr. wälja jätta, ja kes wäljajätmise poolt on, need hääletawad muidugi selle paragr. wastuwõtmise wastu. (Hääletatakse.) Wastu on üksikud häälid. Sellega on § 125 wastu wõetud.

K o m. a r u a n d j a K. W i r m a: § 126. Riigikogu liigetele, kelle alaline elukoht on wäljaspool Tallinna, makstakse korteriraha 300 marka kuus.

R k l. W. E r n i t s (s d.): Teen ettepaneku selles paragr. „300 marga“ asemele

wõtta „700“. Sellepärast, et 300 marka reaalsele elule sugugi ei wasta. (Rkl. W. Linnamägi: Ma tegin komisjonis ettepaneku 1500 marka!) Mina nii palju ei nõuagi, ma maksan ise 1400 marka kuus, aga ma tegin ettepaneku „700“ marka wõtta, sellepärast et siis wahekord minewa-aastasega wõrreldes endine oleks: siis oli palk 1500 marka ja korteriraha 150 marka, nüüd on palk 7000 ja kui korteriraha 700 oleks, siis oleks matemaatiline wahekord.

R k l. A. J o e ä ä r (s d.): Austatud Riigikogu liikmed! Mina teen ettepaneku § 126 kodukorrast täiesti wälja jätta, sellepärast et selle paragr. koht ei wõiks mitte olla kodukorras. Põhiseaduses on § 51. otse öeldud, et Riigikogu liikmed saawad tasu, mille suurus määratakse kindlaks eriseaduses ja mida Riigikogu wõib muuta ainult järgnewate Riigikogu koosseisude kohta. See tasuseadus on wälja antud ja seal on öeldud § 4., et Riigikogu liige saab korteriraha, kuid seal ei ole mitte ära nähtud, missuguses suuruses. Minu arwamine on, et ei ole mingisugust õigust seda tasusummat kodukorras kindlaks määrata. Sellesama tasuseaduse § 3. öeldakse, et Riigikogu liigetele on õigus komisjonide koosolekutest osawõtmise eest tasu saada, kuid selle tasu ülemmäär on seal kindlaks tehtud ja ainult tasu jaotust wõib reguleerida Riigikogu kodukorras, kuna aga korteriraha kohta sarnast õigust tasuseaduses Riigikogule antud ei ole. Kui meie hakkaksime ise endile mingisugust tasu määrama oma äranägemise järele, siis oleks see kõigi õigluse põhimõtete wastu ja ka põhiseaduse wastu. Sellepärast arwan, et kodukorra § 126 tuleks täiesti wälja jätta ja korteriraha suurust peaks ära määrama kas riigikõhus wõi keegi muu, kuid igatahes mitte Riigikogu ise.

K o m. a r u a n d j a K. W i r m a: Pean ütlema, et see paragr. on tekkinud ühe „hurra“ ettepaneku tagajärjel, mis rhs. W. Ernits tegi, kui palgaseadus oli arutusel. Mis tähendab palgaseaduse § 4. „ja korteriraha“, seda on wäga raske ära seletada. Kas peawad korteriraha saama ainult need, kelle alaline elukoht on wäljaspool Tallinna? Aga kuidas seda alalist elukohta peaks kindlaks tegema, see on wäga raske küsimus. Tekib niisugune seisukord, et need Riigikogu liikmed, kes nüüd istungiärgu ajal Tallinnas elawad, et nende alaline elukoht peaks Tallinnas ole-

ma, sest et istungjärgud on nii pikad, et mujal elamiseks vähe aega on. Kui meie vaatame teisi töötajaid, näituseks ametnikka jne., siis need elavad ka kõik kohade peal. Nõnda viisi on meil seisukoht niisugune, ma räägin isiklikult enesest, et kui ma oleks walitud mitte Tallinnast, siis ma wõiks wõtta omale korteri kas Rakwere wõi Narwa, ja siis öelda, et mul on õigus hakata seal korteriraha saama. Kui meie wõtame selle paragr. niisugusel kujul wastu, siis see paragr. ei keelaks seal korterit pida. Igatahes selgust selles asjas ei ole. Ma ütlen, see § 4 palgaseaduses on liig ebamäärane ja kahe sõnaga „ja korteriraha“ see ei ütle mitte midagi ära. Wõib olla, et rhs. A. Jõeäär'il päris õigus on, kui ta ütleb, et see paragr. põhiseaduse järele ei tohiks kodukorras sees olla, sest et põhiseaduses korterirahast ei ole kõnel-

dud. Nüüd, mis puutub sellesse, kas ta nüüd 300 wõi 700 marka peaks olema, siis peab üttelema, et see 700 marka on jällegi „hurraa“ ettepanek. Ei ole mitte mingisugust põhjendust selleks, et 1500 marka, mis rhs. W. Linnamägi komisjonis ette pani, mitte maksta, sest et paljud maksawad 1500 marka praeguste olude juures. Kuid ei ole ka mingisugust põhjust öelda, et mõni 700 margaga läbi ei saaks. Mina arwan, et mõned saawad isegi 300 margaga läbi. (Rkl. J. Laidoner: Kellel wana korter on!). Ja muidugi, kellel wana korter on. Kõik need wõimalused on olemas praeguste tingimiste juures. Tasumäär, mis korteri eest maksetakse, ei tohiks ikkagi mitte liiga suur olla. Komisjon jäi peatama 300 marga juure kuus. Ma pean üttelema, et Riigikogu Juhatus isegi eelarwesse selle summa wõttis selle komisjoni otsuse puhul. Kui nüüd teistsugune summa tuleb wõtta, siis tuleks ka eelarwet wastawalt muuta. See tuleb nüüd Riigikogul otsustada mis siis sellega teha, kas käia põhiseaduse järele, nagu rkl. A. Jõeäär ütles, wõi katsuda Asutawa Kogu poolt wastuwõetud palgaseaduse järele käia, kus on öeldud, et korterirahaks mingisugune summa määratakse. Tõsised seaduslikud

alused selle summa määramiseks on aga väga kahtlased.

Juhataja O. Strandman: § 126 juure on herra W. Ernits'i poolt ettepanek tehtud wõtta „300“ asemel „700“. Ma panen selle ettepaneku hääletamisele. (Hääletatakse.) See ettepanek on nähtawa häälteenamusega suure hulga erapooletuks jäämisel wastuwõetud. Ma panen selle paragr. ühes muudatusega, mis herra W. Ernits tegi, hääletamisele. (Hääletatakse.) Ma näen, et enamuse selle wastu on ja sellepärast, et kindel olla, palun sekretääri hääled ära lugeda. (Hääletatakse uuesti.) Sellega on see paragr. 20 häälega 16 hääle wastuseismisel wastuwõetud.

Kom. aruandja K. Wirma: § 127. Riigikogu liige, kes unustanud oma nime kwoorumraamatusse sisse kirjutamast, peab oma koosolekul wiibimist hiljemalt järgmise kuu seitsmendaks päewaks Riigikogu kahe liikme tunnistusel tõeks tegema, kui seda koosoleku protokoll'i järele ei saa tõeks teha.

Juhataja O. Strandman: Sõnasoowijaid selle paragr. kohta ei ole. Panen tema hääletamisele. (Hääletatakse.) Wastu ei ole keegi. Seega on see paragr. ühelhäälel wastuwõetud. — Kodukord ei ole weel II lugemisel wastuwõetud, sellepärast et § 35 on komisjoni tagasi antud ja komisjon pole teda weel ette pannud.

3. Koosoleku lõpetamise küsimus. On ettepanek tehtud koosolekut lõpetada. (Rkl. W. Ernits: Ma palun sõna.) Enne on tehtud ettepanek koosolekut lõpetada. Ma palun neid, kes selle poolt on... (Wahelhüüe keskelt: las' Ernits kõneleb ära.) Ma palun neid, kes selle poolt on, et koosolekut lõpetada, käed üles tõsta. Kes wastu? On otsustatud koosolekut lõpetada. Riigikogu liigetel on teada, et järgmine koosolek on täna kell 5 p. l.

(Koosolek lõpeb kell 1.05 m.).

Algkirjale alla kirjutanud:

Riigikogu esimees O Strandman.

Abiesimees K. Wirma.

Sekretäär A. Tupits.

